

חדש CHEŠVAN חדש ROŠ KISLEV CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Výřez z rukopisné kolorované perspektivy města Loštice z roku 1727.
Autor neznámý. Archiv Vlastivědného muzea v Šumperku. (K textu na stranách 10–12)

ZPRÁVA LÉKAŘŮ DSP HAGIBOR

S ohledem na nepříznivý průběh nemoci covid-19 na celém území ČR otiskujeme aktuální informace a doporučení lékařů DSP Hagibor k současné situaci.

ZÁKLADNÍ PRAVIDLA:

A: Stýkejte se pokud možno jen s rodinnými členy, se kterými sdílíte domácnost, a s pracovně nezbytnými kontakty. Pokud možno pracujte z domova.

B: I v práci mějte stále nasazenou roušku, je-li další osoba v místnosti blíž než 2 metry.

C: Dostatečně a často větrejte místnosti.

D: Dodržujte minimální rozestupy 2 metry.

E: Dbejte na hygienu rukou, používejte dezinfekci.

F: Pokud máte minimální projev jakékoli nemoci, zůstaňte doma a vždy se domluvte s lékařem na dalším postupu. Odporovaná zkušenost je, že i minimální projevy nemoci znamenají rozšiřování infekce do blízkého okolí.

Často kladené otázky a odpovědi na ně:
1. Potkal jsem někoho nakaženého a nevím, co mám dělat.

Doporučení: Pokud toto setkání trvalo déle než 15 minut, proběhlo bez roušek a ve vzdálenosti menší než 1,5 metru, bylo nejpozději 2 dny před začátkem onemocnění tohoto člověka, pak musíte do 10denní karantény. Pokud jste se např. potkali s nakaženým člověkem dne 22. 9. a ten onemocněl dne 28. 9., pak do karantény nemusíte. Do karantény by šel pouze člověk, který s ním byl v malém rozestupu a bez roušky od 26. 9.

Karanténa se počítá ode dne posledního kontaktu s infikovanou osobou.

Den tohoto kontaktu se počítá jako tzv. den 0. Např. rizikový kontakt, který proběhl dne 1. 10., bude trvat do 11. 10. včetně.

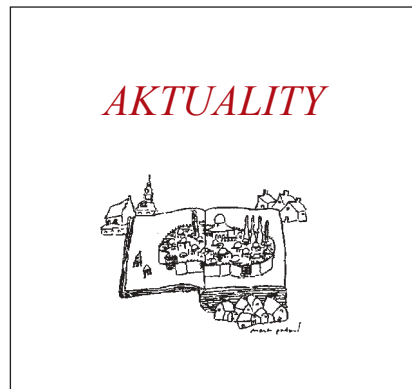
Krajská hygienická stanice již nestíhá obvolávat všechny kontakty, proto v případě výše uvedeného scénáře se obraťte s touto informací na svého praktického lékaře.

2. Kdy musím na testy, pokud jsem se dostal do karantény? Jak se dostanu k žádance? Budu za výtěr platit?

Postup: Žádanku vám vystaví většinou praktický lékař, u dětí pediatr. Původně to byla krajská hygienická stanice (nemůže lékař jiné odbornosti – pouze hygiena, praktický lékař a pediatr).

Žádanka se nikdy neposílá fyzicky ani e-mailem samotnému vyšetřovanému. Pouze ji pošle lékař do centrální databáze žádank a na kterémkoli místě odběru pak již personál pacienta vyhledá.

Dle aktuálních algoritmů (tyto algoritmy se průběžně mění dle aktuálního vývo-

je) se testuje optimálně 5.–7. den od rizikového kontaktu, resp. nejpozději 10. den. Pacientům v karanténě a nemocným hradí vyšetření pojišťovna. Testy v karanténě se provádí vždy, jen ve výjimečných případech, kdy není možnost testy provést, se karanténa prodlužuje na 14 dní bez testu.

Pokud je někdo z rodiny v karanténě kvůli kontaktu s pozitivně testovanou osobou, neznamená to karanténu pro celou rodinu. Karanténa se týká pouze osoby, která se s pozitivní osobou setkala.

Pokud se však tento člen rodiny stane v době karanténního testování pozitivní, pak jde celá rodina do karantény.

3. Byl jsem v době karantény pozitivně testován a nic mi není, co mám dělat a jak dlouho budu v karanténě?

Postup: V tomto případě se prodlužuje karanténa o dalších 10 dní ode dne provedení testu. (Opět je den testu počítán jako den 0.)

Pokud se po celou dobu neobjeví žádné příznaky, pak se bez kontrolního testu 10. den karanténa ukončí. Karanténu musí vždy ukončit oficiálně lékař (praktický lékař, pediatr nebo hygienik). Není tedy možné bez svolení jednoho z těchto lékařů karanténu ukončit.

4. Mám teplotu, co mám dělat?

Doporučení: V dané době je nejdůležitější vnímání i nejmenších příznaků jako možný příznak nemoci covid-19. I mírně zvýšená teplota, rýma a bolest v krku (i když toto samo o sobě k nemoci nepatří, občas se ke covidu přidruží), kašel, i když mírný, bolest hlavy, bolest břicha, průjem, zvracení bolesti svalů a kloubů. Vše výše uvedené může znamenat příznak této nemoci. Proto je nutné nechodit do práce již při těchto, i když minimálních, příznacích. Paralen při teplotě nad 38 °C, celaskon 1500 mg/den, hodně tekutin. S praktickým lékařem se vždy domluvte na dalším postupu.

5. Byl jsem pozitivně testován na covid-19, co teď?

Doporučení: Zůstaňte doma, pokuste se co nejvíce izolovat od ostatních členů domác-

nosti, do společných prostor ideálně s rouškou, jinak si berte pouze paralen při teplotě nad 38 °C a celaskon (pokud na něj nemáte alergii) v dávkách 1500 mg/den po dobu 3–4 dnů. Informujte lékaře. V drtivé většině případů se stav zlepší do zhruba 3 dnů. Při zhoršujícím se stavu kontaktujte svého lékaře. Při dušnosti volejte 155.

Pokud se stav bude zlepšovat, obraťte se na lékaře opět nejpozději 10. den od testu. Karanténu je nutné oficiálně ukončit až po domluvě s lékařem.

Počítejte v dané době, že i běžné, jindy zcela bagatelní infekty, budou nyní vnímány jako možný projev covid-19, proto se často neschopenky bez testování prodlužují na dobu 10 dnů, pokud by nebyl v době nemoci pacient negativně testován. Určitě nechoďte do čekárny praktického lékaře bez domluvy. Vždy je nutné předem volat.

Pokud se vám kdykoli v době nemoci objeví dušnost, neváhejte a volejte číslo 155.

KRÁTKÉ SHRNUÍ:

1. Mytí a dezinfekce rukou.
2. Bez roušky pouze doma mezi členy domácnosti. Jinak roušku nasadit vždy. Venku dle oficiálních nařízení.
3. Pokud máte někoho doma pozitivně testovaného nebo v karanténě, zkuste ho co nejvíce izolovat. Ideálně nechat mu samostatný pokoj a toaletu, pokud to vaše bydlení umožňuje.
4. Setkávání omezte jen na nejbližší příbuzné. Minimalizujte kontakt se seniory.
5. Pokud jsou v místnosti děti a starší lidé, kteří nebydlí společně v jedné domácnosti, je vhodné i malým dětem dávat přechodně roušky. Děti jsou často bezpříznakové a mohou covid-19 přenášet na seniory.
6. I nadále platí v rámci prevence podávání vitamínu D v doporučených dávkách. hg

OBSAH

Komentář k Tóře 4–5

Začalo to klezmerem

rozhovor s K. a T. Smolíkovými 6–7, 9

Welsovi u Winternitzů

k výstavě o architektu R. Welsovi 8–9

Plány, kresby, veduty – krajina a urbanismus na plánech z 18. stol. 10–12

Josef Kroutvor:

Mr. Eckhart a Mr. Alzheimer 13, 24

Gertrude Urzidilová – mezi Golčovým

Jeníkovem a New Yorkem 14–16

A. Kaczorowski o O. Pavlovi 17

Loučení s Maharalem 18–19

Louise Glücková: Básně 20

Izrael: S Cahalem na covid 21

Výběr z českých médií 22

Kalendárium 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–27

Zprávy ze světa 28

Značný mediálny ohlas zaznamenala správa o prvostupňovom ukončení súdneho procesu s najznámejším predstaviteľom slovenského neonacizmu parlamentným poslancom Marianom Kotlebom, predsedom Ľudovej strany naše Slovensko (ĽSNS). Dvanásteho októbra vo večerných hodinách Špecializovaný trestný súd v Pezinku rozhodol o vine obžalovaného a vyniesol rozsudok nepodmienečného trestu odňatia slobody v dĺžke štyri roky a štyri mesiace v prvej (najmiernejšej) nápravno- výchovnej skupine. Kotleba sa okamžite po vynesení rozsudku odvolal, rozsudok teda nie je právoplatný a prípad sa presunie na Najvyšší súd SR. Pokiaľ však Najvyšší súd potvrdí rozsudok nižšej inštancie, bude to znamenať pre Kotlebu koniec politickej kariéry a nemožnosť kandidovať v budúcnosti do parlamentu, pretože sa dopustil (v prípade potvrdenia rozsudku) úmyselného trestného činu. Rovnako by okamžite stratil mandát poslanca a musel nastúpiť do výkonu trestu.

OBVINENIE

Žalobcom bol prokurátor Špeciálnej prokuratúry JUDr. Tomáš Honz, ktorý obvinil Kotlebu z propagácie neonacizmu, konkrétne z toho, že na akcii usporiadanej 14. marca 2017 v Banskej Bystrici verejne obdaroval vybrané rodiny šekom so sumou 1488 eur. Číslo 1488, respektíve dvojica čísiel 14 a 88 je v symbolike neonacizmu chronicky známa. Prvé číslo (14) odkazuje na slogan amerického neonacistu Davida Laného („We must secure the existence of our people and a future for White Children“, čiže „Musíme zaistiť existenciu našich ľudí a budúcnosť pre biele deti“), druhé číslo (88) symbolizuje nacistický pozdrav „Heil Hitler“.

Proces viedla sudkyňa JUDr. Ružena Sabová, ktorá figurovala v procese ako samosudkyňa, teda viedla proces a rozhodovala o vine obžalovaného bez spoluúčasti ďalších sudcov. Už na začiatku procesu uviedla, že vinu obžalovaného možno posudzovať podľa prísnejšieho paragrafu o propagácii ideológie smerujúcej k potlačeniu práv a slobôd, pričom skutok spáchal verejne. Citovaný paragraf je prísnejší ako paragraf o propagácii neonacizmu a neumožňuje súdu

uložiť obžalovanému len podmienený trest.

Meno sudkyne Sabovej je na Slovensku známe z iného, ostro sledovaného procesu s údajnými objednávateľmi vraždy Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej. Sabová bola súčasťou trojčlenného senátu, ktorý začiatkom septembra oslobodil obžalovaných Mariana Kočnera a Alenu Szussovú.

KONTEXT

Proces s Kotlebom trval mnoho mesiacov, pretože obžalovaný zvolil taktiku obštrukcií. Opakovane sa ospravedlňoval

verdikt vníma ako víťazstvo všetkých slušných ľudí na Slovensku.

PODNET

V súvislosti s procesom je vhodné pripomenúť, že bývalý generálny prokurátor Jaromír Čížník podal roku 2017 podnet na rozpustenie Kotlebovej ĽSNS, avšak Najvyšší súd SR označil podnet za argumentačne nepodložený a zamietol ho (viď *Rch* 6/2019). Teraz sa situácia zmenila, po rozsudku nad Kotlebom „visí vo vzduchu“ otázka nového podnetu na zrušenie jeho neonacistickej strany. Takýto podnet môže na Slovensku iniciovať výlučne generálny prokurátor. Kreslo generálneho prokurátora je momentálne neobsadené a medzi kandidátmi na tento post je aj Tomáš Honz. Ten už avizoval, že v prípade zvolenia by s vysokou pravdepodobnosťou podal nový podnet na zrušenie ĽSNS.

Podnet by dnes bolo možné doplniť profilmi sympatizantov a členov ĽSNS, ktorí sa dostali do kolízie so zákonmi. Okrem samotného Kotlebu a už spomenutého poslanca Mazureka sa jedná o poslanca a zároveň hovorca ĽSNS Ondreja Ďuricu, ktorý na verejnosti hajloval a je známy ako frontman neonacistickej kapely Biely odpor. Známy je tiež prípad Rastislava Jakubíka, predsedu západoslovenského krajského klubu ĽSNS, ktorý mal na tele vytetovaný hákový kríž. K prominentom ĽSNS patrí aj Anton Grňo, odsúdený na peňažitý trest 5000 eur za to, že verejne pozdravom „Na stráž!“ prejavil sympatie k ideológii ľudáckeho režimu a k Hlinkovej garde. K známym neonacistom a antisemitom možno priradiť aj Mariána Magáta a Rastislava Rogela (*Rch* 9/2020). Skúsenosť so súdom má aj poslanec Stanislav Mizík, ktorý sa v internetovom statuse rozhorčil, pretože prezident SR vyznamenal osoby so židovským pôvodom. Mizík súd oslobodil na základe obhajoby, že dotyčný poslanec nevie pracovať s počítačom, a teda status nemohol napísať (!).

Vynesenie rozsudku nad poslancom Kotlebom vyvolalo rozruch, ale aj otázky ohľadne budúceho rozhodnutia Najvyššieho súdu, ktorý môže rozsudok potvrdiť alebo zmeniť. *Roš chodeš* bude kauzu naďalej sledovať. (jf)

ROZSUDOK V KAUZE KOTLEBA alebo VÍTAZSTVO VŠETKÝCH SLUŠNÝCH ĽUDÍ NA SLOVENSKU

pre neúčast' na zasadnutiach súdu, vzniesol voči sudkyňi Sabovej námietku zaujatosti (ktorú Najvyšší súd SR zamietol), naťahoval trvanie procesu dlhými prejavmi. Jeho záverečná reč trvala viac ako osem hodín (!). Počas nej čítal množstvo dokumentov, ktoré nemali súvislosť s obžalobou, prezentoval kuriózne dôkazy o svojej „nevine“ a o tom, že spomenuté číslo je čisto náhodným výsledkom dobročinnnej zbierky, že číslovky 14 a 88 sa bežne používajú a podobne.

Sudkyňa pri zdôvodňovaní vyneseneho rozsudku uviedla, že použitie symbolov posudzuje v kontexte činnosti obžalovaného a jeho strany. Spomenula aj prípady iných poslancov a sympatizantov ĽSNS, ktorí boli odsúdení za extrémistické trestné činy. Vyjadrila sa k prípadu poslanca ĽSNS Milana Mazureka, ktorý bol v predchádzajúcom volebnom období odsúdený k peňažnému trestu desaťtisíc eur za hanobenie národa, rasy a presvedčenia a následne stratil poslanecký mandát.

Sudkyňa tiež uviedla, že odovzdávanie šekov sa udialo 14. marca na výročie vzniku Slovenského štátu a priestor, v ktorom sa odovzdávanie šekov konalo, zdobil obraz Jozefa Tisa.

Vyhlásenie rozsudku bolo prekvapením aj pre viditeľne dojatého prokurátora Tomáša Honza, ktorý označil rozsudok za prelomový, otvárajúci pre slovenskú justíciu novú nádej pri potláčaní prejavov neonacizmu. Dodal, že

FENOMÉN AVRAHAM (VAJERA)

Tóra mluví o třech mužích, kteří chodili s Bohem. První z nich byl v sedmém pokolení Chanoch. *A všech dnů Chanochových bylo tři sta šedesát pět let. A Chanoch chodil s Bohem a najednou ho nebylo, protože ho vzal Bůh* (1M 5,22–24). Druhým byl Noach, jenž *nalezl milost v Hospodinových očích, byl spravedlivý muž, ve svých pokoleních bez vady, Noach chodil s Bohem* (1M 6,8–9). Třetím byl Avraham, jehož „chození“ je však formulováno tak, že má chodit před Jeho tváří. *V době, kdy bylo Avrahamovi devětadevadesát let, zjevil se Avrahamovi Hospodin a řekl mu: „Já jsem El Šadaj, chod' před mou tváří a buď bez vady! A já dám mou smlouvu mezi mne a mezi tebe, a velmi, velmi tě rozmnožím.“*

Pro Avrahama se tak chození před Bohem stalo životním úkolem pro něj samotného a pro jeho potomstvo. V této souvislosti se přirozeně vynořuje otázka, o jakém potomstvu je vlastně řeč, když Avrahamovo manželství bylo přes mnohá ujišťování bezdětné. Jeho jediným synem byl Jišmael, syn manželčiny služky, takže není divu, že v něm mohl vidět své potomstvo. Proto však *Bůh dále mluvil k Avrahamovi: „Svou ženu Saraj nenazývej již Saraj, její jméno je Sára. Požehnal jsem jí a také z ní jsem ti dal syna, požehnal jsem jí a budou z ní národy, králové národů z ní budou!“ Avraham padl na svou tvář, smál se a říkal ve svém srdci: „Stoletému se narodí a Sára bude rodit v devadesáti letech?“ A Avraham řekl Bohu: „Kž Jišmael žije před tvou tváří!“*

Z jeho prosby „kž žije“ vyplývá, že smysl chození před Boží tváří měl pro něj hlubší smysl života než pouhou existenci. Přesahovalo život jednotlivce a vztahovalo se přinejmenším na všechny jeho budoucí generace. A právě proto mu Bůh odpověděl: *Svou smlouvu uzavřu s Jicchakem (bude se smát), kterého ti Sára porodí v tomto období příštího roku!* (1M 17,15–22)

Tím větší pozornost je pak nutno věnovat podstatě smlouvy, již Bůh s Avrahamem uzavíral. Přiznejme, že zní podivně: *Já, hle, jsem mou smlouvou s tebou, a staneš se otcem množství národů. Avraham se stane otcem množství národů, protože hle, mou smlouvou je Já. To dává i smysl předchozímu příkazu: Já jsem El Šadaj, chod' před mou tváří a buď bez vady, a já dám mou smlouvu mezi mne a mezi tebe, a velmi, velmi tě rozmnožím. Je-li podsta-*

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: Avraham a andělé.

tou smlouvy Boží Já, pak Bůh říká, že se rovnou měrou vztahuje jak k Bohu samému, tak k člověku Avrahamovi, bude-li po splnění příkazu obřízky chodit před Jeho tváří bez vady a zaváže k tomu své potomstvo.

Není snad třeba zdůrazňovat, že vědomí vlastního já lze ve stvořeném světě připsat jen člověku. V rámci Boží smlouvy s Avrahamem však musí jít o něco víc, dokonce o víc než o vysvětlení, proč tomu tak je. Je-li Boží Já samotnou smlouvou mezi ním a Avrahamem, mělo by o ní vypovídat i vyslovené Boží jméno, protože je řečeno *Já jsem El Šadaj*. K této otázce se Tóra vrací v knize Šemot na začátku paraši Vaera (Zjevil jsem se...). Hospodin sděluje Mošemu, že *se dal Avrahamovi poznat ve jméně El Šadaj, a ne ve čtyřpísmenném jméně Bytí*. Jedná se zřetelně o odkaz na citované texty, na které navazuje parša Vajera (Zjevil se) s vyprávěním o zkáze Sedom a zastávce, kterou Bůh udělal u Avrahama.

Jméno Šadaj bývá nejčastěji vykládáno jako Všemohoucí. V Talmudu je odvozují z výroku *še-daj!* (že dost!), jímž Stvořitel přinutil každé stvoření k zachování míry a meze své rozpínivosti. Kdyby neřekl

Daj! moři, zalilo by celou pevninu. To můžeme vztahovat jak na vesmír, tak na všechno, co má přirozenou tendenci uspokojovat své potřeby na úkor jiných. Stvořitel svým Dost! ruší rozpínání stvořeného za žádoucí meze. V případě Avrahama však slibuje Avrahamovi početné potomstvo (byť ze syna slibovaného). To, že mu současně přikazuje obřízku jako znamení sebeomezení právě ve sféře rozmnožování, nemůže být proto bez souvislosti. Zákonodárství Tóry skutečně zakazuje nevázanou sexualitu, jeho smyslem však je volba kvality života, žitého ve skutečnosti, a ne v prázdnotě pachtění se za ireálnou kvantitou. Svou smlouvou však nechává Avrahamovi a jeho potomstvu na nich samých, aby zachovávali cestu zdrženlivosti. *Šadaj* se má stát součástí jejich vědomí odpovědnosti za kvalitu života.

Tím se dostáváme k paršat Vajera. Vzhledem k tomu, co bylo řečeno, je třeba si hlavně uvědomit, že Avrahamovi hosté měli namířeno do Sedom, zkaženého města, nad nímž měl padnout rozsudek totální destrukce, *še-daj!*. Zastávka u Avrahama je proto vykládána jako akt účasti a povzbuzení v jeho bolestech. *A Hospodin řekl: „Mám před Avrahamem tajit, co dělám? Avraham se má stát velkým a mocným národem a bude požehnáním pro všechny pozemské národy. A poznal jsem ho, protože přikáže svým synům a své rodině po sobě zachovávat Hospodinovu cestu, zjednávat spravedlnost a právo, a proto je správné, aby Hospodin na Avrahama přivedl, co o něm řekl.“ Pak se ti muži odtamtud odebrali a šli do Sedom, a Avraham zůstal nadále stát před Hospodinovou tváří. A Avraham přistoupil a pravil: „Zničíš se zločincem i spravedlivého?“ (1M 18,16–23)* To je právě otázka, kterou Bohu nemohl položit Noach, když se dozvěděl, jaká zkáza očekává lidstvo, a ani Chanoch, protože chodili „s Bohem“, a ne „před Ním“. Avraham ji však musel položit. Jako Bůh nemohl tajit, co dělá, před Avrahamem, nemohl před ním Avraham tajit, co si myslí.

Během této modlitby, rozhovoru o míře a mezích Boží spravedlnosti, přitom o sobě řekl: *„Já jsem prach a popel“*, a byl si tedy vědom, že je nic, nadané vědomím Já, které s ním Bůh podivuhodně sdílí. Paralelu pro to nalezneme již u prvního člověka, jenž po svém hříchu odpovídá na volání „Kde jsi?“ vysvětlením: *Slyšel jsem v zahradě tvůj hlas a bál jsem se, ki eirom anochi, protože jsem nahý Já, a schoval jsem se do stromu.*

EFRAIM K. SIDON

KDYŽ „JÁ“ NA CHVÍLI ZMLKNE**Vajece (1M 28,10–32,3)**

Čtení v oddíle Vajece se zabývá prvotní vidinou modlitby: Jakov je sám, daleko od domova a rozhodne se přenocovat pod širým nebem. Zdá se mu sen – spatří v něm žebřík a anděly, kteří po něm vystupují a sestupují. Je to první představa „domu Božího“, z něhož jednou vznikne synagoga, první sen o „bráně do nebes“, kterou lze vejít k Bohu.

V textu je ovšem místo, které se v překladu obvykle ztrácí, a proto ho připomínají chasidští mistři. Podle tvaru hebrejských sloves poznáme podmět, takže sloveso *jadati* znamená věděl/a jsem a *lo jadati* nevěděl/a jsem. Když se Jakov probudí, řekne: „Tedy je Hospodin na tomto místě *ve anochi lo jadati* – a já to nevěděl.“ V českém překladu je správně zdůrazněn podmět, *anochi*, já. Úplně doslovný překlad by pak zněl: „A já, já to nevěděl.“ Proč to zdvojení?

Skvělou odpověď dává rabín Pinchas Horowitz (Panim jafot). Jak, ptá se, poznáme, že „Hospodin je na tomto místě“? Tím, že *ve anochi lo jadati*. O Hospodinu víme tehdy, když zapomeneme sami na sebe. „Ty“ Boží přítomnosti vycítíme, když se dostaneme za své „já“, za svůj egocentrismus. Světu a stvořiteli se dokážeme skutečně otevřít, jen pokud přestane myslet na sebe.

Tento vhléd odpovídá na zásadní otázky týkající se modlitby. Záleží na tom, když se modlíme? Ovlivní to nějak Boha? Samozřejmě že ne, Bůh se nemění. A kromě toho – neprotiřečí modlitba nejzákladnějšímu principu víry, jenž praví, že máme jednat dle Boží vůle a nikoli žádat Boha, aby jednal podle vůle naší?

Modlitba má dvě dimenze, jedna z nich je tajemná. Projevuje se v případech, které jsme možná zažili, kdy je naše modlitba vyslyšena a dojde ke zcela neočekávané či nevysvětlitelné události. Zajímavá je ale i druhá dimenze – pokud modlitba nezmění svět, změní nás. Modlit se se hebrejsky řekne *lehitpalel*, což je zvrtné sloveso, naznačující, že to je činnost, kterou provádíme sami sobě, doslova znamená „soudit se“. Znamená to, že skrze modlitbu prcháme z vězení svého já a vidíme svět i sebe zvnějšku. Modlitba spočívá v tom, že neúnavně osobní zájmeno první osoby singuláru „já“ na chvíli zmlkne a uvědomíme si, že nejsme středem světa. Že i mimo nás existuje skutečnost.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY**listopad 2020 – chešvan/kislev 5781**

Bohoslužby, vzhledem k mimořádným vládním opatřením, budou do odvolání probíhat pouze on-line.

On-line modlitba

všední dny (neděle – čtvrtek) – maariv, žalmy v 19.00 hodin:

<https://us02web.zoom.us/j/877891782?pwd=QlhOai8vbVBxVkZFRmJ3aThhbk8rQT09>

Pro zaslání hesla kontaktujte rabinát na e-mailu:
rabinat@kehilaprag.cz.

havdala – 15 minut po skončení šabatu:

<https://us02web.zoom.us/j/872694949>

Pro zaslání hesla kontaktujte rabinát na e-mailu:
rabinat@kehilaprag.cz.

30. 10. pátek	začátek šabatu	16.24 hodin
31. 10. sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27 hf: Iz 40,27–41,16 konec šabatu	17.30 hodin
6. 11. pátek	začátek šabatu	16.12 hodin
7. 11. sobota	VAJERA 1M 18,1–22,24 hf: 2 Kr 4,1–37 konec šabatu	17.20 hodin
13. 11. pátek	začátek šabatu	16.02 hodin
14. 11. sobota	CHAJEJ SARA 1M 23,1–25,18 hf: 1 Kr 1,1–31 konec šabatu	17.11 hodin
17. 11. úterý	Roš chodeš kislev	
20. 11. pátek	začátek šabatu	15.53 hodin
21. 11. sobota	TOLDOT 1M 25,19–28,29 hf: Mal 1,1–2,7 konec šabatu	17.04 hodin
27. 11. pátek	začátek šabatu	15.47 hodin
28. 11. sobota	VAJECE 1M 28,10–32,3 hf: Oz 12,13–14,10 konec šabatu	16.59 hodin
4. 12. pátek	začátek šabatu	15.43 hodin
5. 12. sobota	VAJIŠLACH 1M 32,4–36,43 hf: Abd 1,1–21 Veten tal umatar konec šabatu	16.56 hodin

Dvar tora

vrchního zemského rabína Efraima K. Sidona k aktuální paraše na Zoomu bude probíhat každý čtvrtek od 19.30 hodin na tomto linku:

<https://zoom.us/j/96819439453?pwd=bXoyS2htNFMr>

Y2JFa216MWwxYk15dz09

heslo: 840430

ZAČALO TO KLEZMEREM

S autory Veselého putování židovskou historií K. a T. Smolíkovými

Mgr. KLÁRA SMOLÍKOVÁ (nar. 1974 v Praze) vystudovala estetiku a teorii kultury na Filosofické fakultě UK. V letech 2000–2010 učila na střední škole pro knihkupce a knihovníky v Táboře, poté pracovala ve zdejšímu Husitském muzeu, pro které připravila dětskou linku nové expozice a realizovala řadu lektorských programů (z nichž vzešla komiksová kniha Husité). V roce 2013 spolupracovala na třebešíčské expozici Cesty časem, na pražské Pedagogické fakultě UK vedla v letech 2006–2014 seminář věnovaný médiím. Krátce působila v Národním muzeu jako vedoucí oddělení vzdělávání a kulturních aktivit (2013). Nyní spolupracuje na lektorských programech pro muzea jako externista. Napsala řadu učebnic a metodických materiálů. V současné době se věnuje psaní knih pro děti a mládež.

Její syn Mgr. TOBIÁŠ SMOLÍK (nar. 1994 v Praze) vystudoval hebraistiku a etnologii na FF UK. Zaměřuje se na popularizaci židovské historie. Působí jako lektor edukačních programů, spolupracuje s židovskou čtvrtí v Třebíči a je kapelníkem klezmerové kapely Schimmerle Klezmer Kabaret.

Smolíkoví společně napsali a v nakladatelství Argo letos vydali knihu pro děti a mládež nazvanou Cha cha chá, zasmál se Mordechaj. Veselé putování židovskou historií. V knize se střídá příběh chlapce Mordechaje putujícího díky „porouchaným hodinám“ napříč staletími s výkladovými dvoustranami, které čtenáře seznamují s židovskými dějinami na našem území, s židovskými reáliemi, tradicemi i osobnostmi, některé pojmy jsou vysvětleny slovy i ilustrací v rámci příběhu. Je podivuhodné, kolik rozmanitých a srozumitelně podaných informací dokázali do 120 stran vměstnat (včetně těch o vpiscích v „kenánštině“, psaných hebrejským písmem, jimiž si čeští Židé pomáhali při překladech hebrejských textů a které

představují jednu z nejstarších písemných památek staročestiny).

Tobiáš, studoval jste etnologii, hebraistiku a sociální dějiny. Vnímáte tyto obory jako logicky propojené, nebo vám to nějak vyplynulo?

TS: Všechno začalo klezmerem. Hebraistiku jsem si vybral proto, že jsme na gymnáziu v Táboře se spolužáky založili klezmerovou kapelu. Úplně náhodou, bez jakýchkoli rodinných vazeb nás tahle hudba zaujala a mě tak přivedla ke kultuře a dějinám Židů i k etnologii. Bavilo mě dohledávat, jaká písnička se váže k jakým svátkům, která melodie patří k jaké příležitosti. Na základě toho jsem se pak hlásil na hebraistiku a současně na etnologii. Zpočátku

byla možná etnologie taková pojistka: bez předchozích zkušeností s hebrejštinou jsem nevěděl, jestli starodávný jazyk zvládnou. Nakonec mi připadalo, že se tahle zvláštní kombinace, kdy mezi etnologii jsem byl za hebraistu a mezi hebraisty za etnologa, příjemně doplňuje. Kvůli zájmu o obecnou historii jsem rok studoval i sociální dějiny, teď mám ale přerušeno.

Věnujete se naučným, popularizačním pořadům. Co vás k nim přivedlo?

TS: Takhle už to v rodině máme. Rodiče se vždy hodně věnovali popularizaci historických témat na úrovni muzejnictví, vzdělávání a dětské literatury. Proto mi připadalo, že samotné studium nebo badatelská práce mi nestačí, pocítoval jsem jakousi zodpovědnost své znalosti automaticky předávat dál.

Foto archiv Třebíčského deníku.

V čem to spočívá?

TS: Zkusil jsem si práci průvodce po židovské čtvrti v Třebíči a z toho pak vznikla naučná stezka po hřbitově. Je to tištěný a zdarma distribuovaný průvodce, ke kterému by měla vyjít i anglická mutace. Domnívám se totiž, že židovské památky jsou sice pevnou součástí naší krajiny, ale k jejich pochopení je potřeba nabídnout nějaký „návod“. Průvodce jsem pojal trochu podobně jako naši knihu – snaží se přiblížit specifické téma přístupným jazykem a za pomoci ilustrací.

Když bychom srovnali pojetí vašeho průvodce a průvodce po hřbitovech od Ivy Steinové, je znát, že se soustřeďuje na mladší zájemce.

TS: Určitě. Průvodce z edice Even zikaron jsou fundované a založené na primárním výzkumu archivních materiálů a zabývají se i dějinami židovské obce, pod kterou hřbitov spadá. Jejich čtenáři jsou vážnější zájemci o historii nebo genealogii. Moje brožura je určena obecnější veřejnosti a spíš rodičům s dětmi. Samozřejmě si ji berou i dospělí, ale má určitou dětskou linku – ilustrace, příběh, občas nějaký vtip.

V čem vidíte hlavní problém regionálních židovských památek?

TS: Jak do nich opakovaně dostat návštěvníky. A jak ukázat, jak jsou tyhle památky propojené s českými dějinami. Není to problém jen památek židovských. Teď pracuji na zámku Veltrusy, a i když se tam židovskou historií nezabývám, něco společného nacházím: šlechtická sídla stejně jako synagogy a židovské hřbitovy jsou sice prvky kulturní krajiny, ale většinou nemohou plnit svoji původní funkci. Jednotlivé obce kolem nich trochu rozpačité přešlapují, tápou v tom, jak je chápat a oživovat. Naštěstí od pádu komunismu nabývá na síle tendence tyto památky zachovávat, opravovat, obnovovat. Ale problém je, že když se tohle všechno podaří, tak vznikne hezký, ale prázdný prostor a mnohdy se neví, co s ním dál.

Foto Wikipedie.

Jak byste v tohoto pohledu hodnotil náplň revitalizovaných židovských památek z projektu Deset hvězd?

TS: Myslím, že projekt je vynikající a to i na evropské úrovni. Povedlo se opravit velké množství budov najednou a vybavit je expozicemi. Ty se nezabývají jen lokální historií, ale sledují vybraná průřezová témata, která se vzájemně doplňují a jsou skvěle připravená. Dohromady tak tvoří jedno velké muzeum. Složitější je však udržitelnost: jak to dělat, aby přicházeli návštěvníci a aby přicházeli opakovaně.

Na to zřejmě univerzální návod neexistuje...

TS: Myslím, že je důležité ukázat místním, proč židovské objekty stojí za pozornost, proč je důležité v nich podnikat akce. Aby se současní obyvatelé naučili tyhle památky přijmout a brát je jako místa, kam se budou rádi vracet. I tím, že se z památek stane záležitost místní kultury, tak pak i více přitahují návštěvníky z širšího regionu.

Což je asi sen každého provozovatele.

KS: V Třebíči se zdánlivě jednoduchý model vtáhnout místní obyvatele do kulturních aktivit v židovské čtvrti povedlo naplnit. Někdy se totiž setkávám s tím, že místní nevnímají židovské památky v obci za své a akcí se účastní především lidé, kteří přijedou zdaleka. Sama jsem s Třebíčí spolupracovala na expozici *Cesty časem*, takže mohu potvrdit, že město má promyšlený koncept, jak spravovat své kulturní dědictví. Výsledkem takového přístupu, který je však nejen obrovskou výhodou, ale též závazkem, je skutečnost, že místní památky jsou zapsány v seznamu UNESCO.

TS: Třebíč je tím památkovým statutem naprosto unikátní, to je jasné. Pro menší obce je situace daleko složitější. Spolupracuji s občanským sdružením Tikkun Pacov, které zorganizovalo výkup synagogy. Budova dlouho sloužila jako skladiště, nyní se však připravuje její obnova. A už teď v Pacově vymýšlejí, jak po opravě přilákat místní i návštěvníky z okolí a vytipovávají síť škol, které by mohly programy v synagoze navštěvovat. Je to složitá práce a běh na dlouhou trať, ve kterém se sám angažuji.

K popularizaci asi neodmyslitelně patří práce s dětmi a mládeží.

KS: Pracovala jsem ve vzdělávacím oddělení Národního muzea a otázka, jak přimět lidi k opakovaným návštěvám, je zásadní problém současného muzejnictví. V Husitském muzeu v Táboře jsme například pořádali lektorské programy pro mateřské školy, přestože mnozí nad tím kroutili hlavou. Ale ty děti tam hodinu a půl bojovaly, stavěly vozové hradby,

jako nějakého chrámu poznání, kam člověk přichází jednou za život ve svátečním oblečení a s bázní obdivuje vystavené exponáty. Mluví se o tom, zda by se muzea neměla chovat víc jako kulturní centra. Zda klást důraz pouze na stálou expozici a krátkodobé výstavy, nebo také na lektorské programy a kulturní akce, na rozmanité ožívání jinak statického prostoru. Klasický muzeologický bonmot říká, že už samotné slovo „muzeum“ se nebezpečně přibližuje termínu „mauzoleum“.

KS: Nedávno jsem mluvila s jednou mladou Američankou, která v Česku studovala v rámci středoškolského programu AFS, a ta mi vyprávěla, že první, co tu chtěla vidět, bylo muzeum. Všichni se ptali, proč muzeum? A ona vysvětlila, že je zvyklá, že v Americe v nich tráví rodiny víkendy. Tohle my ještě neumíme, poskytnout rodinám příležitost strávit v muzeích klidně celý den, stejně jako ho mohou dnes prožít v zoologické zahradě.

Řada velkých muzeí je však současně tradičními odbornými pracovišti, spravuje archivy, depozitáře, má knihovny, vydává odborné publikace, vzdělává pedagogy. Lze to s popularizačními programy propojit?

KS: Není nutné vše propojovat. Spíše je třeba posilovat personálně edukační a výstavní oddělení, aby odborníci nebyli zatěžováni organizováním muzejních akcí, o které z povahy věci nestojí. Na druhou stranu právě možnost spolupracovat v zákulisí, tedy v těsné kooperaci s kurátorem, archivářem či muzejním knihovníkem připravit například vzdělávací programy, je tím podstatným, co může muzejní popularizaci povýšit a zatraktivnit. Pro mě je vždy důležité najít specialistu, který chápe, že při popularizaci pracujeme s jistým zjednodušením, ale to neznamená, že veřejnost nedovedeme k aktuálním vědeckým poznatkům. Specializací muzejního vzdělávání je nalézt pro sdělení vhodnou formu, tvůrčím způsobem připravit programy respektovat různorodé cílové skupiny.

(pokračování na str. 9)

Ukázka z knihy z vysvětlující dvoustrany věnované 16. století.

převlékaly se za práčata a o víkendy pak nadšeně přišly s rodiči a prarodiči, aby jim muzeum ukázaly. Nebo jsme jednou měsíčně pořádali tematické exkurze po městě, což není nic zvláštního. Ale vymyslela jsem to tak, že šla zvlášť skupina mladších dětí s lektorem a zvlášť skupina starších dětí a dospělých s kurátorem, aby si vlastivědnou exkurzi užili všichni. Práce s dětmi je hodně důležitá – přes ně se dostanete k rodičům, k prarodičům. A děti rychle stárnou, zatímco muzejní čas plyne pomalu...

A když tam zrovna nemohou stavět vozové hradby?

TS: V kritické muzeologii panuje teď obecné tendence zrušit představy muzea

zejních akcí, o které z povahy věci nestojí. Na druhou stranu právě možnost spolupracovat v zákulisí, tedy v těsné kooperaci s kurátorem, archivářem či muzejním knihovníkem připravit například vzdělávací programy, je tím podstatným, co může muzejní popularizaci povýšit a zatraktivnit. Pro mě je vždy důležité najít specialistu, který chápe, že při popularizaci pracujeme s jistým zjednodušením, ale to neznamená, že veřejnost nedovedeme k aktuálním vědeckým poznatkům. Specializací muzejního vzdělávání je nalézt pro sdělení vhodnou formu, tvůrčím způsobem připravit programy respektovat různorodé cílové skupiny.

WELSOVI U WINTERNITZŮ

Výstava ve Winternitzově vile připomíná architekta Rudolfa Welse

Současná výstava ve Winternitzově vile v Košicích zve návštěvníky do příběhu rodiny Welsů (Wedelesů), a to doslova: ve velké hale v přízemí se nachází instalace rozměrné dřevěné bedny, do níž lze vstoupit a na „stěnách“ si prohlédnout snímky, dopisy a další památky. Ze stejných a dalších dokumentů pak autor (David Vaughan a společnost Post Bellum) připravil v prvním patře v bývalých obývacích místnostech komorní výstavu s názvem *Není noci tak tmavé*, která v deseti kapitolách vypráví rodinnou historii. Soustřeďuje se v ní na život a práci Rudolfa Welse (1882–1944), významného předválečného architekta, jednoho ze spolupracovníků Adolfa Loose. Že je welsovská expozice umístěna v košířském domě, má svou logiku: projektoval ho právě Loos (byla to jeho poslední realizace) s Karlem Lhotou, prostorovým řešením se podobá slavné Müllerově vile a symbolizuje lehkost, nápaditost a eleganci, jež byla vlastní i Welsovým návrhům. Jako by se tu v příjemném a jim blízkém prostředí setkali a zavzpomínali dávní kolegové...

OSEK, VÍDEŇ, PRAHA, OSVĚTIM

Vstupní panel výstavy tvoří rodokmen rodiny Welsů. Z něj se dozvíme, že architekt Rudolf byl vnuk Bernarda Wedelese z Oseku (1803–1872) a syn Šimona Welse (1853–1922), autora krásných vzpomínek nazvaných *U Bernatů*. Ty zachycují rodinné osudy od jeho vlastního dětství v Oseku u Rokycan až do roku 1897. Mnoho zápisů ve vzpomínkách Šimona Welse se týká právě syna Rudolfa, který jako dítě často stonal a v adolescenci trpěl úpornými bolestmi hlavy. „Co teď se slabým hochem?“ ptá se starostlivě otec.

Rudolf Wels byl nejstarší Šimonův syn z prvního svazku s manželkou Anežkou (zemřela roku 1883), od malička ho vychovával otec, poté i jeho druhá žena Johanna (Žanynka). Nadané dítě poslal otec nejprve na premonstrátské gymnázium do

Plzně, tam se mu však nelíbilo; situace se zlepšila, když přestoupil do Prahy na stavební průmyslovou školu. Když ji dokončil, získal místo v Praze u stavitele Richtera (v jeho angažmá se podílel na stavbě Jeruzalémské synagogy v Praze) a absolvoval vojenskou službu. Roku 1907 se zapsal ke studiu architektury na vysoké škole: nejprve do Prahy na techniku, brzy poté do Vídně na akademii k Friedrichu Ohmannovi. O jeho talentu svědčí to, že získal studijní

Ida, Martin, Tomáš a Rudolf Welsovi na Rujáně, kolem 1930.

stipendia do zahraničí – do Říma a pak do Londýna (londýnský pobyt a zdejší koncept zahradních měst ho později inspiroval k iniciování podobně utvářené čtvrti na pražských baštách na Hradčanech).

Po dokončení akademie navštěvoval kurzy Adolfa Loose, s nímž začal před první světovou válkou i spolupracovat. O slavném tvůrci se traduje, že neuměl dělat technické výkresy s perspektivou a jedním z jeho kreslířů byl právě Wels, jenž si Loosovy architektury velice vážil. Wels vytvořil perspektivy pro nerealizovaný Loosův projekt obchodního domu v Alexandrii.

Po návratu do Čech čekal Rudolfa Welse jeden úspěch za druhým. Nejprve žil a pracoval v Karlových Varech. Zde vytvořil – a výstava to dokumentuje – řadu staveb. Mimo jiné budovu židovského špitálu (dnešní sídlo židovské obce) nebo pozoruhodnou stavbu Lázní VI., navrženou (uvnitř, ale i navenek) na principu Raumplanu. Lázně byly kvůli narušené statice bohužel

roku 2006 strženy, ale další zajímavá budova – nemocenská pojišťovna z roku 1930 – stojí dodnes. Spolupracoval také se sklárny Moser – jako architekt (navrhl jejich přestavbu) i jako designér. Z období dvacátých let pochází také velkorysý návrh Hornického domu v Sokolově.

V roce 1933 se Rudolf Wels s manželkou Idou a dvěma syny Tomášem a Martinem přestěhoval do Prahy a založil zde s inženýrem Quidem Lagusem ateliér. Společně vytvořili několik moderních činžovních domů v Holešovicích, v centru a na Vinohradech, dostali také zakázku na stavby ve všech filmech Voskovce a Wericha. Výstava zahrnuje spoustu snímků Welsových budov. K vidění jsou i foto ze života spojené rodiny a také výňatky z knížky *Sancta Familia*, kterou synové napsali, bohatě ilustrovali a dali rodičům k Vánocům 1938. Vše se změnilo v roce 1939. Pokus o emigraci se jim nezdařil, do zahraničí do Velké Británie se dostal jen starší syn Tomáš (který vstoupil do Britského královského lektectva) a také Rudolfův mladší bratr Otto. Rudolf, Ida a Martin Welsovi byli deportováni do Terezína, odtud do Osvětimi; byli zavražděni při likvidaci rodinného tábora v noci z 8. na 9. března 1944.

RODINNÉ PAMÁTKY

Když byli Welsovi v lednu 1942 zařazeni do transportu, vložili vše, co jim bylo nejdražší, do krabice, kterou schovali u přátel v Praze. Ti ji po válce předali Tomášovi, bylo to jediné, co mu po jeho nejbližších zůstalo. V Československu nezůstal, vrátil se zpět do Anglie, kde se již oženil. Se svými dětmi, Colinem, Ivanem a Tanyou, o minulosti nikdy nemluvil. Colin krabici objevil až roku 1984, včetně rukopisu vzpomínek *U Bernatů*, které Rudolf Wels uspořádal v době, kdy už jako Žid nesměl vykonávat svou profesi. „Jsem pět měsíců již bez práce. I kresby architektů Prahy jsou dokončeny. Tíživé dny, když ráno vstáváš a nevíš proč,“ napsal v doslovu k otcovým memoárům, datovaném 1. listopadu 1939. Rukopis se podařilo vyvézt do Československa, kde poprvé vyšel v samizdatovém vydání v redakci básníka

Zbyňka Hejdy. Po pádu režimu vyšly vzpomínky Bernarda Welse knižně, naposledy roku 2011 v nakladatelství Triáda.

Na výstavě jsou mj. k vidění kresby pražských památek, které Rudolf Wels

Colin Wels s rukopisem vzpomínek *U Bernatů*.

zmiňuje v citovaném doslovu, a také poslední dopis, který poslala Ida Welsová (přes Švýcarsko) Tomášovi a jeho ženě do Anglie. „Nedělejte si starosti. Jsme klidní a vyrovnaní a opravdu v dobré formě. (...) Myšlenky na vás nás drží zpříma...“

Informativní a citlivě připravenou výstavu lze vřele doporučit. Pokud situace dovolí, bude v listopadu znovu přístupná a uskuteční se též doprovodný program: 20. listopadu

Z výstavy: snímky staveb R. Welse.

od 19 hodin přednáška historika architektury Zdeňka Lukeše na téma „Loos versus Wels“ a 10. a 12. listopadu divadelní představení *Jiní hrají za nás*, které Post Bellum k výstavě zrežisovalo. Veškeré informace naleznete na www.loosovavila.cz. (am)

ZAČALO TO KLEZMEREM

(dokončení ze str. 7)

Proč jste se rozhodli napsat knihu pro děti o židovských dějinách zahrnující dobu od 10. do 19. století?

KS: Asi to byl právě ten společný pocit dluhu, že bychom měli nějak vrátit to, co nám dala studia.

TS: Také si myslím, že z učiva na základních a středních školách často (neříkám, že ve všech institucích) z židovských dějin zbude jen 20. století, a z toho hlavně holokaust. Tahle znalost je samozřejmě zásadní. Ale myslím si, že je škoda, když je to jediná informace, která přetrvá. To židovským dějinám u nás hodně ubližuje. Mým prvotním impulzem bylo vyprávět společné dějiny Židů v Čechách a na Moravě, ukázat, že ty dějiny jsou hluboké a provázané. Že to není nějaká utajená linie na vedlejší koleji, ale dějiny části společnosti. Na téhle úrovni – tedy úrovni dětem přístupné – takový příběh u nás ještě nikdo nevyprávěl. Proto naše knížka vznikla a proto v ní 20. století vlastně není.

KS: Přáli bychom si, aby kniha vplula do hodin dějepisu a jednoduše ukázala, jak vypadal život Židů na našem území v jednotlivých stoletích. Příběh Mordechaje navíc vypráví, jak se v konkrétních situacích projevují různé lidské postoje, názory a hodnoty. Něco takového umí školákům ukázat beletrie lépe než odborný text. Odborníci mají tendenci sdílet vše, co zjistili, a snadno mohou čtenáře či návštěvníka muzea informacemi zahltit. Pro nás bylo důležité vzbudit zájem a vyhmátnout v knize základní kostru, k níž lze pak dodávat podrobnější informace.

V knize se objevují i málo známé postavy.

TS: Je jasné, že tam musel být Maharal neboli rabi Löw a že jsme se museli nějak vyrovnat s golemem. Ale zvolili jsme i postavy, o kterých se ví málo, ale připadaly nám zajímavé pro doplnění mozaiky a pro charakter určité doby. Chtěli jsme tam mít nejen rabíny, ale také zástupce dalších povolání, jako byl písař, lékař, tiskař, mluví se tam o obchodu, řemeslu, politice i vědě, máme tam ženské postavy, mezi nimi zajímavou autorku Rivku Tiktiner.

Psal jste bakalářskou práci na téma rabínská sociální síť v 19. století. Oč v ní šlo?

TS: V rámci semináře hebrejské paleografie jsme se zabývali rukopisy, v nichž lze najít spoustu konkrétních detailů, které se do tisků a později sekundární literatury už málokdy propíšíou. Měl jsem k dispozici korpus korespondence třebečského rabína, stoupence židovského osvícenství Joachima Pollaka, a zkoušel jsem ji pojímat jako sociální síť. Tedy platformu, která přenáší informace, ale také udržuje vztahy. Dopisy putovaly nejen napříč státy, ale i kontinenty, podobně jako dnešní internetové kontakty. Na korespondenci, která byla spíše povahy provozní, jsem se snažil ilustrovat i to, jak fungují rabíni a judaismus. Že rabíni nejsou jen „židovští faráři“ a judaismus nemá hierarchii jako katolictví, ale že existovalo mnoho dílčích center, která byla ve spojení a diskutovala mezi sebou. S rukopisnými prameny jsem pracoval i v diplomce věnované tomu, jak Židé raného novověku trávili volný čas.

V knize jste museli na spoustu jevů rezignovat, nepsat o nich. Z názvu knihy, že to je veselé putování, si lze domyslet, že jste se snažili židovské dějiny podat dětem optimisticky.

KS: Důležitá byla volba okamžiku, v němž se Mordechaj ocitne, a nemohl to být pokaždé pogrom nebo vystěhování. Děj jsme občas, možná nelogicky, vychýlili do klidnějšího období.

TS: Rozhodně jsme však bolestivá místa neopomíjeli: ti křížáci, pogromy, vyhnání i omezení v příběhu Mordechaje podstatné místo mají. Bylo pro nás však důležité zachytit hlavně každodennost a ta nebyla nikdy jen sledem katastrof. Nepopsali jsme však konec 19. století, prosincové bouře a hilsneriádu, což už souvisí spíše s 20. stoletím. My jsme děj symbolicky ukončili rokem 1867, kdy došlo k formálnímu zrovnoprávnění Židů. Tím odhalujeme, že v naší historické lince je důležitý příběh emancipace, určitého zrání, kterým prochází i hlavní hrdina. Končíme zkrátka s nadějí. Dokazování, že ta naděje nebyla úplně lichá, by vydalo na několik dalších knih.

ALICE MARXOVÁ

Autoři ve spolupráci s nakladatelstvím Argo chystají putovní výstavu z knihy s ilustracemi Vojty Šedy. Jedná se o 12 závěsných panelů; k dispozici by měly být společně s pracovními listy (pro první a druhý stupeň ZŠ) koncem roku 2020. K zapůjčení budou zdarma (informace na www.klarasmolikova.cz).

PLÁNY, KRESBY, VEDUTY

Krajina a urbanismus na rukopisných plánech z 18. století

Vedlejším produktem translokačního reskriptu Karla VI., jehož cílem bylo důsledně oddělit židovské obyvatelstvo od křesťanského v zemích Koruny české, byly translokační plány. Na nich zakreslovali zemští měřiči podobu měst a obcí a soustřeďovali se na „neuralgické“ body, tedy na místa, kde Židé bydleli v „nežádoucí“ blízkosti kostelů, kaplí a cest,

ho archivu v Opavě a jednotlivých plánů z Vlastivědného muzea v Šumperku a Městského muzea v Kojetíně. Výstava a publikace jsou dílem archivářů Šárky Steinové, Filipa Pauluse a jejich spolupracovníků. Ačkoli nejde o památku neznámou (plány se zabývali v minulosti podrobně např. Fr. Roubík nebo H. Volavková), je soubor plánů považován za

Jan Josef Fentzl: Kolorovaný prospekt Pičina na Příbramsku z roku 1727. Vpravo je vidět již neexistující klášterní kaple sv. Antonína.

kudy procházela procesí a kde se odehrávaly křesťanské slavnosti, či jen křesťanských obydlí (a kde by naopak křesťany mohly rušit oslavy židovských svátků). Tyto vzdálenosti pečlivě měřili a do plánů zapisovali. V letech 1727–1728 tak vznikly desítky plánů, shromáždít se jich zatím podařilo 149, zaznamenávají především stav ze středních a západních Čech, na Moravě z Vysočiny, Olomouce, Brněnska a Znojemska.

Plány dokumentují panovníkova protizidovská opatření, ale protože řada z nich svou podobou pouhý situační náčrt dále přesahuje, jsou také zajímavým, a někdy dokonce jedinečným dokladem toho, jak města či obce na počátku 18. století vypadaly, mnohé zaujmou i svou výtvarnou kvalitou. Příležitost seznámit se s translokačními plány a celou problematikou s nimi spjatou nyní nabízí důkladně připravená publikace (z níž v následujícím textu čerpáme), putovní výstava a webová aplikace. Vznikly na základě dvou hlavních souborů dokumentů pocházejících z Národního archivu ČR (NA), Moravského zemského archivu v Brně, Zemské-

tak významnou a ojedinělou památku, že byl roku 2018 prohlášen za archivní kulturní památku a v současné době je navržen k zápisu do přísně výběrového registru Pamět' světa, který vede UNESCO.

TRANSLOKAČNÍ RESKRIPT

Připomeňme, že translokační reskript byl jednou z důležitých částí protizidovských opatření, jimiž vyvrcholil pobělohorský státní antisemitismus, který se začal projevovat zejména v poslední čtvrtině 17. století (vzpomeňme např. na omezení počtu pražských Židů a snahy o radikální redukci pražského gheta po požáru v roce 1689). Kromě církevní rekatolizace v něm hrála důležitou roli města, která (navzdory racionálním úvahám o prospěšnosti židovské populace či faktu, že její úbytek ještě znásobí pokles obyvatel po třicetileté válce) Židy považovala především za konkurenci v řemeslech i obchodu. Jakkoli si byli panovníci i šlechta v 17. století vědomi židovského významu (především jako zdroje financí pro císařskou komoru), jejich následovníci vládli v souhlasu s protizidovskou vídeňskou

politikou. Tento trend se stupňoval v českých zemích právě za vlády Karla VI. a poté vyvrcholil za vlády jeho dcery, Marie Terezie, vypovězením Židů z Prahy a Čech.

Karel VI. nechal již několik let po nástupu na trůn vytvořit Židovskou komisi, která dostala za úkol zjistit skutečný počet židovských obyvatel v českých zemích a jejich profesní strukturu. V září 1726 pak vydal familiantský zákon, jenž drtivým způsobem zasáhl do života českých a moravských Židů a na dlouhou dobu více než století podstatně zbrzdil jejich populační růst. Zákon stanovil numerus clausus, tedy pevný počet židovských rodin, na 13 647 (v Čechách 8541, na Moravě 5106). Aby bylo možné tento počet udržet, rozhodl, že za otce rodin lze považovat jen ty Židy, kteří byli v září 1726 ženatí nebo ovdovělí a měli děti. Jen ti měli právo pobytu v zemi a získali státem potvrzené postavení (inkolát). Po smrti otce (familianta) přešel inkolát na nejstaršího syna, který jediný se směl oženit a založit rodinu. Rodiny, které měly jen dcery, byly považovány za vymřelé a dívky se musely vdávat často do ciziny. Obcházení familiantského zákona se přísně trestalo a byl zrušen teprve v květnu 1849. Přesto v mnoha místech docházelo také k uzavírání nelegálních sňatků bez úředního potvrzení, což však přinášelo další komplikace pro život dětí z těchto svazků. (O tom, jak složité bylo familiantský list získat a co kvůli tomu Židé podstupovali, vypráví živě vzpomínky Šimona Welse *U Bernatů*, viz str. 8–9.)

Translokační reskript, vydaný v téže době, určoval, jakým způsobem má být ve městech a obcích řešeno soužití židov-

Výřez z plánu obce Pičina s lokací židovského domu.

ského obyvatelstva s křesťanským tam, kde Židé pobývali i mimo uzavřené židovské ulice či čtvrti. Příkaz vytvořit podklady a na jejich základě jednat putoval na podzim 1726 příslušnou hierarchickou dráhou: od panovníka do České dvorské kanceláře, pak na místodržitelství, krajské úřady až k vrchnostenským

úřadům (na Moravě šel příkaz ještě mimo státní správu skrze konzistoř olomouckého biskupství, k děkanům a farnostem). Zemští měřiči dostali za úkol zachytit podobu židovského osídlení v rámci dané lokality a správní, církevní nebo vrchnostenský úřad pak měl v případě zjištěných rozporů nalézt „optimální řešení“. Tím bylo nejčastěji vystěhování Židů do bezpečné vzdálenosti od kostela, nejlépe do vyhrazené ulice či vymezené části města (ghetta) a to nucenou směnou domů nebo výstavbou nových. „Jemnější“ cestu představovaly příkazy zazdít inkriminovaná okna směrem ke kostelu či náměstí nebo přemístit hlavní vchod, vystavět separační zdi oddělující židovské a křesťanské čtvrti nebo je zvýšit, v nejhorším případě pak nežádoucí židovské domy zboutat a v bezpečné vzdálenosti na okraji města vystavět nové. Jen výjimečně došlo k založení zcela nového židovského sídliště na „zeleném drnu“ (např. Loštice, Police, Ivanovice, Šafov), případně k zakládání nových židovských kolonií.

KNIHA

Publikace *Krajina a urbanismus na rukopisných plánech z 18. století. Translokační plány židovských obydlí v zemích Koruny české v letech 1727–1728*, již připravil a vydal Národní archiv, obsahuje tematické studie, které čtenáře uvádějí do historického kontextu („Exkurz do soužití Židů s křesťanským obyvatel-

nosti vzniklé z činnosti státních úřadů souvisejících se vznikem translokačních plánů“).

Při zkoumání dostupných archivních dokumentů (registraturních knih místodržitelství, korespondence mezi krajskými úřady a místodržitelstvím apod.) došli autoři k názoru, že až na několik lokalit byl translokační reskript neúčinný a nebyl

Újezd u Černé Hory, Blansko, kolorovaná kresba, 1727, autor neznámý. Židovský dům je značen černě.

zdaleka realizován v plné míře. Mimo jiné kvůli nejasným formulacím v samotném příkazu (krajské úřady nevěděly, v jak přesné vzdálenosti od kostelů či křesťanských domů by vlastně židovské domy směly stát) či kvůli složitému a zdoluhavému procesu jednání o podmínkách případných změn (při nařízení

neme příklady, jak se v kterých místech k separaci židovského a křesťanského obyvatelstva přistupovalo a kde se opravdu uskutečnila. Třeba dodat, že za necelých dvacet let od vydání transkriptu Marie Terezie vyhlásila vypovězení židovského obyvatelstva z českých zemí, takže vzdálenost židovského sídliště tváří v tvář daleko masivnější katastrofě ztratila na významu (vypovězení se uskutečnilo z Prahy a Čech v letech 1745–1748).

Při shromažďování plánů pátrali Š. Steínová a F. Paulus nejen v Národním archivu, Zemském archivu v Opavě a Moravském zemském archivu v Brně, ale také v dalších pamětových institucích (městských muzeích, šlechtických rodinných archivech, církevních archivech), a proto předpokládají, že dosavadní číslo 149 souborně dochovaných translokačních plánů není definitivní a postupně se s průzkumem dalších archivních sbírek naleznou další. Všechny plány jsou v současné době v dobrém stavu.

KRESBY A PLÁNY

Plány nevytvářeli jen zemští zeměměřiči. Práce na nich bylo hlavně v roce 1727 tolik, že jim museli vypomáhat i další lidé, spjatí především s vrchnostenskou a městskou samosprávou (geometři, místní stavitelé, na Moravě děkani a církevní úředníci), ale také grafici nebo malíři. Více než polovina plánů je zcela bez podpisu a právě ty jsou často dilem

C. Dittman: Rukopisně kolorovaný plán Panenského Týnce na Slánsku z roku 1727. Židovský dům se nachází vpravo od kostela (je označen písmenem I).

stvem v českých zemích v širších souvislostech“, „Vláda Karla VI. a jeho záahy do soužití židovského a křesťanského obyvatelstva“) a následně podrobně (ale přehledně) seznámí s okolnostmi provádění císařského příkazu („Písem-

výměně domů se měla dorovnávat cena různě hodnotných nemovitostí aj.). Sám Karel VI. v srpnu 1727 pověřil řešením realizace transkriptu určené komisaře s tím, že ke každé situaci a místu je nutné přistupovat individuálně. V knize nalez-

neprofesionálních kreslíčů. Původní zá-měr jednoduše popsat situaci a domy židovských obyvatel byl v průběhu akce v řadě míst doplněn o plánografické a kartografické zobrazení (tedy o plány a mapy), půdorysné či grafické zakreslení

PLÁNY, KRESBY, VEDUTY

místní situace, které obvykle poskytlo výstižnější a názorný obraz místních podmínek a v mnoha ohledech přesáhlo samotné téma separace. Na plánech se neobjevují pouze židovské objekty (synagogy, domy, hřbitovy, mikve, flusárny, vinopalny) a kostely či kaple, ale i řada dalších stavebních i architektonických prvků (morové sloupy, hradby, zámky, hospodářské budovy) i prvky krajinné kompozice (zámecké zahrady, vinohrady, pole). V některých městech využili příležitosti a nechali zhotovit i náročný plán nebo spíše vedutu celého městečka, které dnes poskytují množství důležitých (a datovaných) detailů pro místní historiky. Jak píší autoři, „plány tak dodnes zprostředkovávají obraz kulturní krajiny a zvláště urbanismu v 18. století“.

Autoři plánů pracovali s olůvkem, tuhou, inkoustem či tuší, ale také s akvarelovými barvami. Zatímco někteří neprofesionální kreslíči vytvořili jen jednoduché a schematické náčty půdorysů či jednoduché kresby s vyznačením sledovaných míst a spojnici mezi nimi, jiní, zejména profesionální zeměměřiči (geometři či stavitelé, mnozí z nich svá díla také signovali) vykreslovali (v řadě přípádů i kolorovali) jednotlivé budovy, parky i okolní krajinu s plodinami, řekami a rybníky. Někde se objevují i zvířata, či dokonce lidské postavy. Jako skutečný

krajinný obraz vypadá kolorované vyobrazení obce Budňan kreslené z hradu Karlštejna, na němž autor (malíř Jan Josef Dietzler) zachytil nejen budovy, ale zalesněné až za horizont se táhnoucí kopce; současně s plány vznikla řada vedut (Lipník nad Bečvou, Moravský Krumlov, Holešov ad.), k některým lokacím vzniklo více dokumentů (Přerov). Ke nejcenějším translokačním plánům židovských čtvrtí patří nepochybně ty od zkušeného geometra a kreslíře Mathiase Godefrieda Schmidta ze Znojma, který s neobyčejnou přesností zachytil židovské čtvrti

v městečkách Miroslavi, Polici u Jemnice nebo Šafově. K nejzajímavějším plánům židovských čtvrtí v Čechách patří kresby domů a synagog v židovských ulicích v Roudnici nad Labem nebo Bečově nad Teplou.

Kromě množství pozoruhodných detailů zaujme pozorovatele na některých plánech hlavně kombinace půdorysného zobrazení s perspektivou nebo axonometrií, dvojrozměrného zobrazení s trojrozměrným. Jednotlivé domy a stavby jsou zachyceny z pohledu chodce putujícího městem či obcí a podle toho se také různě „otáčejí“, některé budovy jako by stály střechami dolů, stromy rostly kořeny vzhůru... Toto vidění nám připomene dětské kresby, ale i některá díla moderního umění: jako by se mezi zeměměřiči

domů, a tak vrchnost města (uničovský magistrát) navrhla řešení. Nikoli, jak by se dalo čekat, přestěhovat židovské nájemce, ale dotázala se na gubernium, zda by nebylo možné přestěhovat kostel. Po odvážném návrhu dorazil na inspekci mohelnický děkan, jenž vrchnost vykázal do patřičných mezi a nařídil, aby se Židé odstěhovali a vyměnili si domy s křesťany. A tak se také stalo.

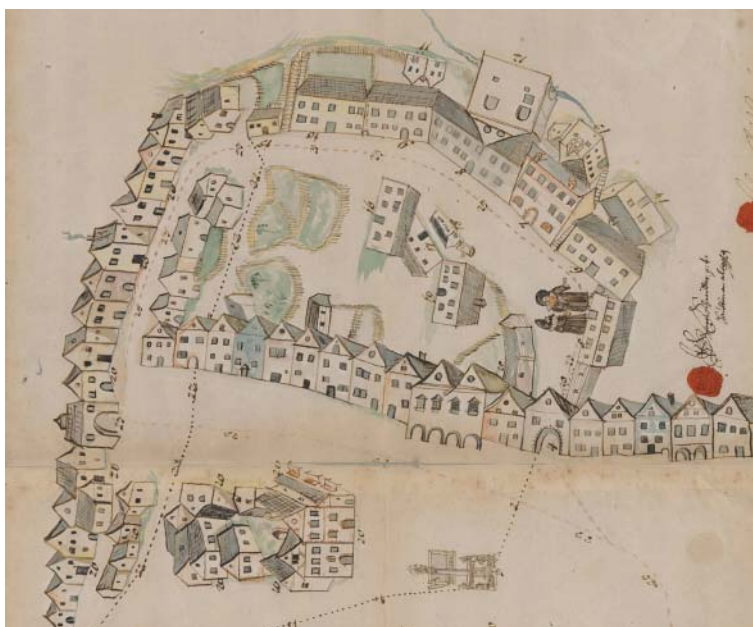
Graficky nápaditou 450stránkovou publikaci formátu 23 cm x 28 cm vytištěnou na křídovém papíře, v níž jsou k vidění zpracované plány s vysvětlivkami (výřezy s určením židovských domů a ilustrací týchž míst na nejstarších plánech stabilního katastru z první poloviny 19. století a na současných leteckých snímcích), lze zakoupit v e-shopu Národního archivu za 750 Kč.

VÝSTAVA A WEBOVÁ APLIKACE

Výstava v sále Národního archivu v Praze na Chodovci byla z dobře známých důvodů v říjnu předčasně ukončena. Nicméně zájemci si mohou část materiálu vypůjčit a uspořádat výstavu, zajímavou pro pochopení důsledků translokačního reskriptu, místní židovské historie, urbanistického vývoje zobrazených městeček a obcí i čistě jako zajímavý doklad možností různého výtvarného zobrazení lidských sídel před třemi stoletími. Jedná se o panely s vysvětlujícími texty, mapou probádaných míst a řadou zvětšených fotokopí nejzajímavějších plánů (kontakt pro zapůjčení je sarka.steinova@nacr.cz).

A asi nejlepší zpráva na konec: Všechny plány byly po restaurátorském průzkumu zdigitalizovány a díky spolupráci Národního archivu a Výzkumného ústavu geodetického, topografického a kartografického, v.v.i., vznikla zdarma dostupná webová aplikace. Na adrese <http://www.vugtk.cz/plany/cs> si tak každý může přečíst krátkou historii vzniku plánů, prohlédnout si je a dle libosti zvětšovat detaily. Aplikace je průběžně doplňována.

ALICE MARXOVÁ

Jan Kryštof Meyer: Kolorovaný plán Bečova nad Teplou na Loketskú z roku 1727 (výřez).
Židovská čtvrť se synagogou a postavami Židů je vpravo.

vyskytoval Marc Chagall nebo třeba Paul Klee. Jinde si autoři pomohli s ptačí perspektivou, pohledem z vysoko položeného místa věže, zvonice nebo kopce.

Na některých plánech jsou židovské domy označeny nejen písmeny či číslicemi, ale také barevně, tedy, většinou žlutě nebo černě. Ale například na krásném plánu Loštic jsou židovská obydlí vyznačena modře. Loštický plánek byl nalezen ve Vlastivědném muzeu v Šumperku a autoři k němu přidávají pozoruhodný příběh: v městečku stála přímo naproti kostelu svatého Prokopa řada židovských

Josef Kroutvor

Mr. ECKHART A Mr. ALZHEIMER

Osoby: Mr. Eckhart, historik, znalece středověku; Mr. Alzheimer, bývalý profesor na gymnáziu; číšník. Odehrává se v kavárně.

* * *

A: Mistře, příteli, ehm, ehm, ne a ne si vzpomenout. Advent, že? Býval jsem dobrý latinář, zpíval jsem také ve sboru, učil se matematiku a fyziku, ale teď abych pomalu počítal na prstech. Minulý týden jsem tady zapomněl klobouk.

E: Ale ten se našel. Netrapme se maličkostmi, jsme jen velké děti.

A: Mluvíte jako kniha, Mistře. Abych nezapomněl, jak to vypadá s Vaší cestou do Vídně. Pojedete na kongres?

E: Ano, rád bych. Fragestellung, hlavní téma je náročné, ale zajímavé. Mystika raného středověku. Flandry, Horní Porýní a také Čechy.

A: Porýní, Porýní, mívám jsem tam nějaké příbuzné. Ale to už je dávno, ještě před válkou. Naštěstí včas odjeli do Ameriky.

E: Příteli, podívám se na to, v archivech leží poklady. Ani ta mystika v Čechách není ještě řádně zpracována.

A: Tomu by člověk nevěřil, po tolika letech. Ehm, ehm...

E: Víte, v Čechách jsem býval generálním vikářem, uvádí se rok 1307.

A: Že jste se o tom nikdy nezminil?

E: Abych Vám řekl pravdu, našel jsem dokumenty teprve nedávno v archivu a nechávám si to zatím pro sebe. Ve Vídni to bude ale bomba! Mr. Eckhart vikářem, a dokonce generálním! Pozvání na kongres nosím v náprsní kapse, na srdci jako relikvii. Tak to bývalo ve středověku zvykem. (Hluk kavárny zesílí.)

A: Lidé se sem jen hrmou. Ještě že máme místo u okna. Připadám si tady dnes jako na hlavním nádraží.

E: Byl bych nerad, abychom na sebe muse-li křičet.

A: Z fyzikálního a statistického hlediska je kavárna zajímavý problém, připomínám. Veřejný prostor funguje jako průtokový

ohříváč vody. Tak nějak to funguje. Někteří ani nedopijí kafe a už běží...

E: U Demela ve Vídni je něco takového nemožné. Tam se ještě celebruje jako za starých časů, je tam ticho a klid jako v kostele. Ale i tam se věci už mění k horšímu. Turisté berou kavárny útokem.

A: Máte svatou pravdu. U Hawelky se nedá vydržet, stoleček vedle stolečku, číšník se sotva protáhne. Také průtokový ohříváč. A nad Centralem jsem už zlomil hůl docela. Představte si, tam se stojí fronta a čeká se, až na vás přijde řada.

Kresba Jan Šafránek.

E: Přijde řada... Myslíte Café Central nebo Zentral Friedhof, ústřední hřbitov?

A: Myslím Friedhof, ale říkám raději Café. Konečně tam i tam, vyjde to nastejno. Bavme se raději o počasí, anebo o klimatu, o tom se teď hodně mluví.

E: Zaslechl jsem špatné zprávy, tají prý ledovce, ale noviny vždycky přehánějí. Snad není situace tak vážná. Jsme velké děti, jen zlobíme a hřešíme.

A: Zimní kabát jsem ještě ani nevytáhl ze skříně a máme už, ehm, ehm polovinu, ehm, pomozte mi...

E: Adventu, že? Jsme děti boží, zlobíme.

A: Jsme děti doby, hloupé a rozpustilé a pitomé. Jako profesor mám s velkými dětmi své zkušenosti.

E: Chybí nám láska.

A: Slyším dobře, láska? Zlobíme, hřešíme, s tím rozhodně souhlasím, ale už dávno ne-

jsme děti boží. Jsme děti globalizace a ledovce tají. Se stvořením si nevíme rady, jako děti jsme se moc nevyvedli. (Hluk zesílí.)

E: Mluvíme zde o důležitých věcech, ale koho to dnes zajímá. Jen se podívejte kolem. Láska se vylévá z Ducha a snáší se na zem jako pápěří, ani ji necítíme, ni si jí nevšímáme, ale ona jest. Někdy si říkám, že by bylo lepší ve Vídni mlčet. V mlčení je hloubka, mystika, poslední zbytek lásky.

A: Mluvíte často jako kniha, kázete. O lásce se točí filmy. Četl jsem nedávno takovou statistiku. Každý den se natočí ve světě jeden film o lásce. A je snad víc lásky na světě? Nevím...

E: Nemíchejte, prosím, jablka a hrušky dohromady. Něco jsem vám ještě chtěl říci, ale ehm, ehm... Ta pravá láska se vylévá z Ducha.

A: Láska sbližuje, ale také rozděljuje, když láska skončí. Jako matematik dávám přednost zákonům, které platí stále. Zakony srdce bohužel platí jen na určitou dobu. Také jsem v mládí psával básničky.

E: Musíme věřit a držet půst a dívat se výš. Ve středověku se lidé také obávali konce světa.

A: Nejsem si zcela jist, zda nás Bůh ještě miluje a zda my milujeme jeho. Ledovce tají a polárníci v Antarktidě chodí v tričku, taková je situace.

E: Musíme doufat, v naději je spása.

A: Ehm, ehm, učil jsem matematiku a fyziku a takové slibování jsem si nemohl dovolit.

E: Milost se na nás snáší.

A: Snáší se, říkáte, že snáší... Kdyby alespoň zapršelo, kdyby začalo sněžit. Budou Vánoce. Kdyby zasněžilo. Takové pozeňhání by nás potěšilo. Děti by měly radost, malé i velké, děti Země.

E: Ve středověku bývala sněhu spousta, někdy sněžilo bez ustání. Zapadly domy, chatrče, kláštery, archivy...

A: Archivy?

E: Ano, archivy, něco jsem chtěl říci, ztratil jsem nit...

A: Mistře, aby to nebyl alzheimer, Mistře Eckharte. Zapomínáme už všichni. Hledáme slova, někdy jen slovíčka.

E: A stačilo by jen Slovo a byli bychom uzdraveni. Na co všechno jsme jen zapomněli!

(pokračování na str. 24)

GERTRUDE URZIDILOVÁ

O životě a osudu mezi Golčovým Jeníkovem a New Yorkem

Nízký domek rabína stále stojí v té úzké uličce za náměstím. Od jeho dveří projdete ulicí Pod Vyšehradem podél kamenné zidky a ocitnete se u bílé synagogy. Měs-

G. Urzidilová-Thierbergerová, foto z pasu.

tys Golčův Jeníkov je branou do Vysočiny a současně se stal i vstupem do života Gertrude Thierbergerové (1898–1977), později provdané Urzidilové, básničky a publicistky, která se zde v rodině váženého rabína dr. Karla Thierbergera narodila.

Otec miloval svou komunitu

Její otec působil v Jeníkově dvanáct let. Za tu dobu se stal výraznou místní postavou. Vzdělancem, který přesahoval provinční poměry a výrazně formoval své potomky. Gertrude byla třetí v pořadí (později se ještě narodil čtvrtý ze sourozenců) a v Jeníkově žila pouze dva roky – v letech 1898–1900, než se celá rodina přestěhovala do Prahy. Přesto Jeníkov považovala za důležité místo pro svůj život a nedlouho před smrtí napsala v New Yorku své vyznání rodišti „Pozdrav Golčovu Jeníkovu“, ve kterém uvedla: „Snažila jsem se svému rodišti skrze svůj život a své texty nepřinést hanbu.“ A dodala: „Můj otec miloval svou komunitu v Jeníkově a měl tam, jak vyšlo později najevo z mnoha zpráv, velké sympatie. Jeho jeníkovská přátelství dalece přesáhla léta jeho tamější činnosti. Golčův Jeníkov byl domovem prominentních rodin uvnitř industriálního a intelektuálního okruhu Čech. Jmenovala bych šlechtickou rodinu von Kahlerů, která z Jeníkova pocházela. Její

synové a vnoučata byli osobnostmi vysoké důstojnosti. Můj o mnoho let starší bratr Friedrich Thieberger, na kterého byla rodina hrdá (zemřel před svými sedmdesátými narozeninami v Jeruzalémě), velmi respektovaný náboženský filosof a přítel Martina Bubera, stejně jako Maxe Broda, Huga Bergmanna a Felixe Weltsche, byl při přestěhování do Prahy už dvanáctiletý gymnazista. Také moje starší sestra Nelly, která duchovní atmosféře domu našich rodičů zůstala věrná, mohla téma Golčův Jeníkov řádně obohatit. Můj duchovní a osobní vývoj je zakořeněn v Praze. Moji prozíraví rodiče kladli velký důraz na důkladné vzdělání. V Praze jsem si vychutnávala kontakt se zástupci tvůrců tzv. pražského kruhu. Na Šumavě, domovské krajině Adalberta Stiftera, vznikly ve třicátých letech mé první básně. V Praze jsem se setkala s již slavným autorem Johannešem Urzidilem...”

Truda

Píše se rok 1918. Gertrude bude v létě dvacet let. Absolvovala pražskou německou dívčí měšťanskou školu a dívčí lyceum (se

Golčův Jeníkov před 2. světovou válkou. Foto archiv.

všemi „tanečními zábavami, pěveckými večery a divadelními představeními, které k tomu patřily“), měla přerušené studium na pražské německé univerzitě, během válečných let se angažovala v Klubu židovských žen a dívek a pro východožidovské uprchlíky. Přátelila se se sestrami Maxe

Broda a Franze Werfela. Modrooká, plnoštíhlá, s dlouhými prsty, vysokým čelem, na mikádo stříženými hnědými vlasy a hravě přizvednutým nosíkem.

Johannes

O dva roky starší Johannes Urzidil, muž uhrančivého pohledu, výrazného obočí a hustých vlasů, je v té chvíli ještě v područí vojenské služby, slouží v zásobovacích skladech v Praze-Holešovicích. Dokončuje studia na pražské německé universitě (germanistika, slavistika a dějiny umění). Rediguje brněnský expresionistický časopis *Der Mensch*, překládá verše Otokara Březiny, pravidelně dochází do Arca do společnosti starších autorů jako Kafka, Werfel, Baum, Kisch. Budoucí spisovatel se přátelsky stýká také s českými malíři (Hofman, Kremlíčka, Špála, Čapek) a v berlínském *Die Aktion* právě publikuje recenzi o výstavě Tvrdošijných *Junge tschechische Kunst*. Osobně se seznamuje s malířem Janem Zrzavým, což bude počátek celoživotního přátelství. Přípravuje k vydání svoji první básnickou sbírku a začíná pracovat jako překladatel na tehdejší Úřadu zmocněnce Německé říše v Praze.

Kavárna Arco

14. června 1918. Mezi kavárenskými mramorovými stoly seznamuje Gertrude

s Johannešem (oblečen v civilu) jejich společný přítel Walther Fürth. Opodál se této scéně mírně usmívá kávu roznášející vrchní Poschta, Urzidilův dobrý známý. Na sklonku života si Gertrude vybavovala: „Ten Walther Fürth byl pozoruhodný muž, velmi inteligentní, velmi bystrý,

velmi vzdělaný, ale nehodil se k ničemu. Byl tak líný a psal jen začátky románů, pouze první větu, na což potřebujete velké nadání. Později řekl Urzidilovi: „Představil jsem vás záměrně, protože jste si velmi podobní.“ A měl pravdu. Takže za čtyři roky jsme se vzali.“

A aby těch osudových chvil nebylo málo – o několik dní později, 21. června 1918, umírá po krátké nemoci Gertrudin otec Dr. Karl Thieberger.

Zvětšování příbuzných

Jiným jejich společným přítelem byl o třináct let starší Franz Kafka. Trudina rodina žije v pražské Kaprově ulici, což není od Kafkova bydliště vůbec daleko. Kafka poznává nejprve její sestru Nelly, následně Trudu, a nakonec

Kafka: „Nuže, vy fotografujete vaši tetu, vašeho bratrance a vaše sestry a vy je i zvětšujete?“

Kniha plná much

Truda později také vzpomínala na Kafkův udivený výraz, nádech melancholie a zářivě vědoucí úsměv. „Celkově působil do-

G. Urzidilová krátce po svatbě. Foto archiv.

jmem rozpačitého člověka,“ připomínala, „nepatřil totiž k onomu druhu domýšlivých lidí, kteří mají vždy po ruce odpověď. Jen s pozdravem na ulici vždy pospíšil, aby byl první, v tom ho nikdo nepředstihl.“ Do knihy *Rozjímání* jí Kafka vepsal vě-

nování: „Se srdečnými pozdravy a jednou radou: tato kniha se ještě neřídí úslovím ‚do zavřených úst moucha nevletí‘ (závěr z Carmen od Mériméa). Proto je plná much. Nejlépe je mít ji stále zavřenou.“

Svatba

Neděle 4. dubna 1922. Johannes Urzidil uzavírá na Staroměstské radnici v Praze sňatek s lyričkou Gertrude Thiebergerovou. Za svědky na svatbě jim jdou malíř Jan Zrzavý a legační sekretář německého vyslanectví Heinrich Stephany. Zrzavý věnuje novomanželům obraz *Hoře* („Purpurová maska obrazu připomíná staré gotické mistry,“ píše Urzidil). Manželé se nastěhují do bytu v ulici Prvního pluku v Karlíně a na konci dubna podniknou svatební cestu po Goethových stopách do Výmaru a v létě do Itálie (Benátky, Padova, Ferrara, Bologna, Florencie a Verona).

V reálném životě to vypadá trochu složitěji. Gertrudin bratr Friedrich a matka se svatbou s katolíkem nesouhlasili a přerušili s manželi Urzidilovými na dlouhá léta veškeré kontakty. Gertrude k tomu v závěru života podotkla: „Moje rodina měla mého muže velmi ráda, ale nelíbilo se jim, že jsem se za něj provdala, protože jsem byla dcera rabína z ortodoxní rodiny a můj muž byl poloviční Žid. Jeho matka byla Židovka, ale jeho otec byl katolík. A když jeho matka zemřela, když měl mezi čtyřmi a pěti lety, byl vychováván katolickým otcem a o judaismu toho moc nevěděl. Ale později, když se propojil se mnou a mou rodinou, tak se o judaismu hodně dozvěděl a vždy ho to velmi zajímalo.“ Vztahy obě rodiny znovunavázaly až po čtrnácti letech, na konci třicátých let, kdy Gertrude náhodou potkala na

hlavním nádraží ve frontě na lístky svoji matku. „Svět kolem nás se rozpadal, ale my jsme znovu vybudovali naše společenství,“ napsala po letech básnička.

Středa, krásné ráno, v poledne déšť

Středa 11. června 1924. V Praze se koná pohřeb Dr. Franze Kafky. Mezi nejbližšími přáteli se ho účastní také manželé Urzidilovi. Gertrude jedné americké studentce v roce 1976 řekne: „Stála jsem tehdy ve skupině truchlících přátel a dodnes v sobě nosím hlubokou bolest, kterou jsem při tom pohřbu cítila.“

Johannes pohřeb popsal podrobněji: „Šel jsem ve smutečním průvodu, který provázel Kafkovu rakev od obřadní síně k otevřenému hrobu, za rodiči a bledou družkou, kterou podpíral Max Brod. (...) Hodili jsme do hrobu hrst hlíny. Přesně si na ni vzpomínám. Byl to světlý hrudkovitý jíl s úlomky kamínků, který se zaduněním dopadl na rakev. Potom se smuteční shromáždění rozešlo. Šel jsem mezi hroby se svou ženou, která znala Kafku už od dětství, a s básníkem Rudolfem Fuchsem. Nikdo z nás nepromluvil. Konečně začalo ze zataženého nebe pršet.“

Čapek a Kafka

Gertrude v té době osobně poznává spisovatele Karla Čapka. V rozhovoru v sedm-

Gertrudin bratr Friedrich Thieberger. Foto archiv.

desátých letech si vybavila jedno jejich setkání: „Bylo to na nějakém večírku, myslím, že v jeho domě. Ne, nebylo to v jeho domě, bylo to v domě české spisovatelky Anny Marie Tilschové. A já mu povídám: ‚Pane Čapku, četla jsem vaši báječnou povídku.‘ Byla to povídka

J. Urzidil v mladých letech. Foto archiv.

i jejich bratra Friedricha, který Kafku v onom roce 1918 začne učit hebrejsky. Na jedné z prvních hodin se mezi nimi rozvinul rozhovor, kterého byla Gertrude přítomna a zaznamenala jej.

Kafka položil Friedrichovi „zásadní“ otázku: „Co to máte na krku?“

Thieberger udiveně: „No přeci fotoaparáty.“

Kafka: „Koho fotíte?“

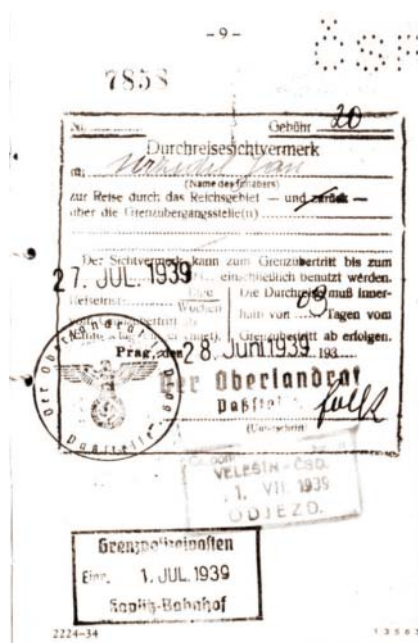
Thieberger: „Své příbuzné, svoji sestru, tetu a tak dále.“

Kafka: „Ano a co to máte tady... u druhé ruky?“

Thieberger: „Zvětšovací zařízení.“

GERTRUDE URZIDILOVÁ

o muži, který sedí u snídaně u sebe doma, a najednou padnou výstřely. Nezraní ho, ale stejně se velmi vyděsí. Táže se: „Kdo by na mě mohl střilet? Kdo by na mě chtěl střilet?“ A jde na policii, policista ho vyslýchá a ptá se: „Kdo je vaším nepřítelem? Někdo přeci musí být váš nepřítel.“

Pas J. U. s razítkem z přejezdu hranic 1. 7. 1939.

A ten muž odpoví: „Nevím o žádném nepříteli, ale budu nad tím přemýšlet a přijdu zase zítra a řeknu vám to.“ A jde domů a přemýšlí nad tím a říká si: „Proboha, ten krejčí, kterému jsem nedal znovu práci, protože jsem slyšel, že má tuberkulózu, možná je na mě naštvaný.“ A najednou mu tolik lidí přichází na mysl. A vy si při čtení uvědomujete, jak je člověk plný viny. A já jsem Čapekovi tehdy řekl: „Víte, koho mi tou povídkou připomínáte? Franze Kafku, který si vždy myslel, že lidé jsou provinilci, viz třeba jeho *Proces*.“ Čapek se na mě tehdy velice udiveně podíval.“

Kanárek v kleci Čech

V roce 1933 přichází Johannes Urzidil o dobrou práci na německém velvyslanectví – kvůli jeho židovskému původu ho nově, Hitlerovo Německo rázně odmítlo. Šikana a pronásledování tím však nekončí. Z Prahy narychlo mizí řada Urzidilových přátel. Zpečetěním již tak trvajících deprese je zasněžené ráno 15. března 1939. Wehrmacht v ulicích Prahy. Na ži-

dovský pár v okupovaných Čechách od té chvíle číhá na každém kroku nebezpečí. Stačí jedno udání, jedno hlášení, jedna zpráva náhodného špicla. Strach a skličnost ovládají decimovanou společnost. „Neboť strach, i ve svých nejtišších projevech,“ píše v jedné své pozdější povídce Urzidil, „je náběhem k šílenství.“ Johannes se v těch dnech stane svědkem prvního zatčení gestapem svého přítele, spisovatele Alfreda Fuchse. Je třeba být nanejvýš obezřetný. Neukazovat se příliš na domácí adrese ani na hlavních ulicích, pohybovat se spíš v příšerách, po bytech známých, na hřbitovech. A urychleně hledat cestu ven. K opatření falešného výjezdního povolení pomohou němečtí přátelé z diplomatických kruhů, především bývalý německý vyslanec v Praze Walter Koch, který má známosti u protektorátních úřadů. Musí proběhnout i oficiální odhad majetku. Urzidilovi skryjí svoji sbírku obrazů, kreseb, plastiky, knihy, truhlu s nádobím i dalších cenností u hospodyně Marie Hruškové a u rodiny Matoušů, kde zázračně přečkají válku a větší část se postupně k majitelům vrátí. Pouze Gertrudin kanárek se za oceán nepodívá a zůstane v Praze.

Nad ránem

Noc z 30. června na 1. července 1939. Vlak sebou trhne a vyjíždí z pražského hlavního nádraží. Manželé Urzidilovi v něm přecháží před nacisty. Se dvěma nenápadnými kufrů. A padělaným výjezdním povolením. V kufru veze Urzidil několik knih: Kafko-vo *Rozjímání* s věnováním Trudě, Homéra, Stiftera a několik rukopisů. „Můj manžel byl velmi rozrušený,“ vzpomínala později na tyto chvíle Gertrude, „protože do vlaku přišlo gestapo a prověřovalo cestující. Manžel byl rozechvěn a to bylo naše štěstí, protože z rozrušení podal gestapu svůj pas a potom můj a řekl: „Toto je pas mého manžela.“ A gestapáci se začali smát a opakovali: „Pas mého manžela.“ A vzali si je, potvrdili razítkem s orlicí a hákovým křížem a my byli venku.“ Ve Velešíně opouštějí brzy ráno Protektorát Čechy

a Morava. Už se domů nikdy nebudou moci vrátit. Směřují do Terstu. Poté do Londýna. Nakonec do New Yorku.

New York s Hollarem a McCarthyem

Uplynou léta. Skoro celé půlstoletí. Z Kafky se postupně stává světový autor, jak tenkrát v Praze v roce 1924 Urzidil předpověděl. Manželé Urzidilovi se ze začátku, neznalí anglického jazyka, tvrdě protloukají existenci. Bydlí v newyorském Richmond Hillu, v šestipatrovém činžovním cihlovém domě, nedaleko Forest Parku. V bytě jim na stěnách visí dvě rytiny Václava Hollara a velká mapa Prahy. Gertrude hlídá sousedům děti, Johannes jeden čas vyrábí doma v kuchyni kožené pouzdra, krabičky na cigarety, psací podložky a poznámkové bloky, jejichž prodej mu umožňuje ve zbytku měsíce psát. Gertrude je jeho editorkou a první kritičkou: „Vše mi četl. Byla jsem dobrým korektorem, mluvili jsme spolu o textu atd. Trávila jsem s ním svůj veškerý volný čas, protože on byl hodně doma.“

Po válce se do Československa, kde se k moci dostávají komunisté, manželé Urzidilovi vrátit nechtějí. Získají americké občanství. Urzidil zakotví v rozhlasové stanici Hlas Ameriky. Odtamtud ho, imigranta ze země, která je nyní součástí sovětského impéria, v roce 1953 propustí v rámci hledání skutečných i domnělých komunistických agentů, kampaně symbolizované nechvalně známým senátorem Josephem McCarthyem. Později začne pro Hlas Ameriky pracovat znovu – ale jen coby autor na volné noze.

MILOŠ DOLEŽAL

(dokončení v příštím čísle)

Manželé Urzidilovi v USA. Foto archiv.

POD POVRCHEM

Zajímavá kniha polského autora věnovaná Otu Pavlovi

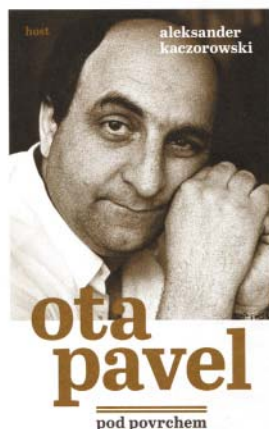
Pozornost věnovaná z polské strany český psané literatuře je dlouhodobá a kvalifikovaná. Polští bohemisté a překladatelé zprostředkovali polským čtenářům většinu toho podstatného, co se v české literatuře v minulém století objevilo, a pokračují v tom s nemenším nasazením i ve století jednadvacátém. Mezi nejznámější patří vloni zesnulý překladatel Ladislava Klímy a Jaroslava Haška Jacek Baluch; polský ambasador v Praze v letech 1990–1995, básník a bohemista Leszek Engelking, který má na svém kontě víc než dvě desítky přeložených knih; Andrzej Babuchowski, který se mimo jiné věnoval dílu Bohuslava Reynka; nebo překladatel Václava Havla a Josefa Škvoreckého Andrzej Jagodziński. Pak jsou tu polští autoři, například Mariusz Szczygieł nebo Michał Zabłocki, kteří píšou s větší či menší mírou sympatie knihy o současných Čechách a Češích a mají s nimi úspěch doma i v zahraničí, Česko nevyjímaje (Szczygiełův *Gottland*, osobitý pohled na českou historii 20. století a její protagonisty, byl přeložen už do patnácti jazyků).

ZKUŠENOST A LITERATURA

Aleksander Kaczorowski (1969), polský novinář, esejista a překladatel, se poválečnou českou literaturou i Českem zabývá také dlouhodobě. Je autorem biografii Václava Havla a Bohumila Hrabala, jako překladatel má na kontě mimo jiné právě Hrabala a Škvoreckého nebo také *Deník Helgy Hoškové*. O Čechách, přesněji řečeno o Praze, napsal v roce 2001 knihu krátkých esejů *Praski elementarz* (Pražský slabikář), která „fascinujícím způsobem spojuje žánr literárního eseje s historií a mistopisem“. Jedna z jeho posledních prací *Ota Pavel. Pod powierzchnią* (2018) vychází nyní pod názvem *Ota Pavel. Pod povrchem* v nakladatelství Host v českém překladu.

Kaczorowski má v pohledu na současnou českou skutečnost celkem jasno.

„Češi nejsou liberální, spojuje je láska k pivu a jejich životním gestem je průměrnost,“ prohlásil nedávno v rozhovoru pro list *Gazeta Wyborcza*. „Společnost, která nebyla s to bojovat za svůj stát, se nakonec změnila v pospolitost konzumentů, které spojuje láska k pivu. Je to dobře vidět v próze Oty Pavla, který jako zralý člověk dospěl k názoru, že na něm nic nezáleží, a tedy musí prožít svůj život co nejlépe, uzavřen v soukromí a u psaní knížek,“ říká na jiném místě. „Nesnáším Čechy. Dlouhodobě mě strašně rozčilují. Je to země zajímavé kultury, zvláště ve 20. století, ale ti lidé?“

Tyto a další kritické poznámky na adresu obyvatel české kotliny formuloval autor, který má k Česku skutečný vztah, prokázaný, jak výše doloženo, řadou knih, studií a překladů. Jako by se znovu a znovu přesvědčoval, jak zajímavá literatura, která nějakým záhadným způsobem z této materie vznikla, neodpovídá zkušenosti,

kteřou čtenář, pokud se s ní reálně setká, chtít nechtět pořídí. Do jisté míry to funguje jako alkohol; na jedné straně poskytuje opojení a skvělé zážitky, následující kocovina pak ale umocňuje všechnu ponuřost a bídu tohoto světa.

SKUTEČNOST A LITERATURA

Kniha *Pod povrchem* je v tomto ohledu zdrženlivá, ale i v ní se odehrává zejména ohledávání skutečnosti, ve které se Ota Pavel pohybuje a ze které pro něho není úniku. Dvě sbírky autobiografických povídek, *Jak jsem potkal ryby* a zejména *Smrt krásných srnců*, neváhá Kaczorowski označit jako „arcidílo“ a to nejen v kontextu české literatury. Jejich literárním rozbořením se však ve třistastránkové studii vlastně ani moc nezabývá. To hlavní, čemu se věnuje, je prostředí a okolnosti. Pozorně se snaží zachytit, jak se s nimi autor, v pozdějším věku opakovaně atakovaný duševní nemocí, konfrontuje a snaží se v nich žít a přežít. A pokud se mu to do jisté míry daří, pak přede-

vším proto, že je přetváří v pozoruhodné texty.

Příběhy židovského otce Lea Poppera, jeho ženy Hermíny a tří synů, Jiřího, Huga a Oty, znají, jak se v knize konstatuje, i ti, kdo obvykle moc nečtou. Příběhy předválečného dětství, protektorátních Čech a Moravy, transportů, kterým se vyhne pouze Ota s matkou, návraty z koncentráků, život po válce. Ledaskdo ty povídky považuje za čistou autobiografii. Kaczorowski se nám ale snaží ukázat skutečnost, která jim dala vzniknout. Takovou, jaká byla a jakou lze alespoň do jisté míry doložit. Píše o soudržnosti rodiny, která si mění příjmení z Popper na Pavel, o tom, jak krátce před rokem 1948 už byla celá rodina v KSČ, zaznamenává činnost Lea Poppera – agenta Gedeona – pro komunistickou kontrarozvědku v letech 1948–1950 a řadu dalších, občas i tragikomických událostí. Především však sleduje cestu samotného Oty – od prodávče mucholapek přes práci v rozhlasu, vojenskou službu, kariéru sportovního novináře, po první propuknutí nemoci během zimní olympiády v Innsbrucku v roce 1964. A dalších devět let, která Otu Pavlovi ještě zbývala. Devět let, naplněných opakovanými pobyty v psychiatrických léčebnách, rybařením na Berounce i jinde, a hlavně usilovnou prací na textech, které mu získaly proslulost a obdiv.

Protože kniha byla primárně určená polskému čtenáři, jsou v ní občas vysvětlované reálie a souvislosti, o kterých by se mohlo soudit, že pro čtenáře českého nejsou nutné. Ale troufám si říci, že tomu tak není, ba právě naopak. Autor není při informacích o rámcových událostech i jejich detailech zatížen schématy, na která jsme zvyklí, a jeho analýzy a postřehy mají často svěžest a sílu nového pohledu.

Kniha je plná nových a zajímavých informací o Otu Pavlovi, lidech, s nimiž se stýkal, i o světě, ve kterém se pokoušel žít tím způsobem, že ho přetvářel do literatury. Podle Kaczorowského se mu to podařilo natolik, že četba jeho knih pomáhá žít i mnoha čtenářům v celé řadě zemí.

jd

(Aleksander Kaczorowski: *Ota Pavel. Pod povrchem*. Z polštiny přeložil Martin Veselka, vydalo nakladatelství Host v Brně v roce 2020, 336 stran, pevná vazba, fotografie v textu. Doporučená cena 359 Kč.)

LOUČENÍ S MAHARALEM

aneb Jak jsem psal svou knihu

Ačkoli každá kniha se musí obhájit sama a výklad i kritika náleží jedině čtenářům, je pro autora zajímavou zkušeností, má-li možnost po dokončení většího díla poodstoupit a zamyslet se nad cestou, kterou při jejím psaní prošel. Platí to dvojnásob v případě, že se jedná o knihu odbornou, jejíž téma spadá do disciplíny, jejíž existence není v daném prostředí zdaleka samozřejmá. Rád tedy využívám možnosti zastavit se u příležitosti vydání mé studie o Maharalovi (rabínu Jehudovi Levovi ben Besalelovi) v nakladatelství Academia nad tím, jak vznikala.

LEGENDÁRNÍ STEREOTYPIZACE

Maharalovským tématem jsem se začal zabývat v roce 2008, kdy se v Praze i v Jeruzalémě začaly připravovat konferenční a výstavní události, spojené s 400. výročí Maharalova úmrtí, jež mělo připadnout na následující rok. Již samotný počátek mého zájmu o Maharala byl spojen s tím, jak funguje český akademický provoz. Obor hebraistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy patří k takzvaným malým oborům, jejichž existence není nikdy samozřejmá. Jedním z problémů malých oborů je udržení akreditací, které umožňují přijímat studenty. Podmínkou akreditace pak je, aby dostatečný počet vyučujících získal titul docent. K tomu je třeba podle již dlouho nezměněných pravidel vydat nejméně dvacet akademických publikací. Tento zcela nesmyslný důraz na kvantitu a tlak, aby náš obor měl dalšího docenta, mě vedl k tomu, abych neodmítl nabídky na publikace spojené s Maharalem, i když jsem se tématem vlastně nezabýval. Jinými slovy, toto téma nebylo na počátku srdeční volbou, ale spíše pragmatickým rozhodnutím.

Způsob, jakým jsem se následně snažil téma uchopit, souvisel s maharalovskou problematikou jako takovou: Zejména v obecném povědomí převažoval pohled na Maharala jako osobnost spjatou s Prahou a se „zlatým věkem“ pražské židovské kultury v době císaře Rudolfa II., odkud byl již jen krůček ke golemovské legendě. Odborné uchopení rabinovy osobnosti a díla v českém prostředí určovala zejména kniha *Studna exilu* Andrého Nehera (1966), jejíž český překlad vyšel roku 1993. Neherovi jistě patří zásluha, že svou studií podnítl zájem badatelů o Maharala,

současné se mu ale podařilo kritické uchopení tématu zablokovat. Neher na jedné straně Maharalovo dílo skutečně do hloubky prostudoval a v mnoha ohledech přesně pochopil. Na straně druhé zůstal v zajetí legendárních stereotypizací, které svým sugestivním výkladem ještě upevnil: Neherův Maharal je moudrým starcem, filosofem a zejména humanistou, jehož dílo Neher kladl vedle Rabelaise, Montaigne nebo Komenského.

MAHARAL JAKO HUMANISTA

V první fázi své práce jsem se rozhodl ověřit a popřípadě upravit právě Nehero-

vo chápání Maharala jakožto „humanisty“. Od prvního okamžiku jsem narážel na vágní pojetí humanismu, se kterým Neher pracoval. Pokoušel jsem se proto Maharalův domnělý „humanismus“ pevněji ukotvit, což se však ukázalo jako nemožné. Zatímco Neher – při jistém zjednodušení – chápal humanismus jako vyjádření pozitivního zájmu myslitele o lidské záležitosti, renesanční humanismus označoval něco jiného: Přesvědčení, že studium klasických textů, tedy „humanitní studia“, vedou k poznání člověka a snad i ke zlepšení lidské morálky a etiky.

Maharalovo pojetí člověka skutečně vykazuje určité podobnosti s některými renesančními učenými, a to zejména v přesvědčení, že zatímco místo všech bytostí ve stvořeném světě je pevně dané, pozice člověka je nejen pohyblivá, ale je za ni od-

povědný sám člověk: Sníží se spíše na úroveň zvířat? Nebo v sobě posílí ty rysy, které jej činí plněji člověkem? I takto upřesněný pohled na Maharalův humanismus se však ukázal jako neudržitelný. Nemohl jsem totiž ignorovat hned dvě omezující okolnosti. Zaprvé, Maharal se příkře staví proti disciplínám, jako je rétorika, které stály v centru zájmu renesančních humanistů. Z nežidovských textů povoluje – se skřípěním zubů – pouze texty přírodovědné. Z druhé, jak ukázal již v padesátých letech 20. století významný izraelský historik Jacob Katz, Maharal klade silnou dělicí čáru mezi Židy a Nežidy. Hovoří-li o „člověku“, má na mysli v první řadě člověka židovského. Jediným nástrojem ke zdokonalení lidských ctností je podle Maharala intelektuálně a současně prakticky uchopená Tóra, předaná však exkluzivně Izraeli.

Omezení Maharalova humanismu jsou dobře zřetelná v jeho často zdůrazňovaných snahách o reformu židovského vzdělávání. Právě v této souvislosti byl Maharal často kladen vedle mladšího Komenského. I Komenského ideální školství je pevně zakotveno v náboženské tradici, tedy v křesťanství. Avšak na rozdíl od Maharala, Komenský ve svém pedagogickém myšlení rozvíjí nejprogresivnější trendy, jež otevíraly dveře pro moderní školství: Pro Komenského je samozřejmě vzdělávání dívek a stejně tak volá po tom, aby děti byly od počátku vzdělávány univerzálně. Žáci a žákyně ideální školy, jak ji navrhoval Komenský ve *Velké didaktice* (před 1638), studují již od školy mateřské základy přírodních věd, zeměpisu, dějepisu, matematiky, mluvnice, básnictví, hudby, hospodářství i politiky. Oproti tomu Maharalova představa vzdělání zůstává uzavřena v úzce židovské tradici, vymezené Biblií, Mišnou, Babylónským talmudem, halachickými kodexy a souvisejícími komentáři. O vzdělávání dívek Maharal nehovoří a změny, které navrhoval, se týkaly vlastně jen dvou oblastí: Výuka měla probíhat od jednoduššího ke složitějšímu a tak respektovat postupně se rozvíjející schopnosti dítěte a vzdělávací systém měl zahrnout i dospělé židovské muže, kteří se věnovali světským povoláním.

Z hlediska hodnocení Maharalova díla bylo problematické, že ačkoli přímo nevybočoval z dobových konvencí, v důrazu na nutnost oddělení židovské společnosti, negativním hodnocením Nežidů, ale třeba také žen, se řadil k těm nejkonzervativnějším dobovým autorům, zatímco řada jeho židovských současníků, například Maha-

ralův oponent Eliezer Aškenazi nebo o něco mladší Jom Tov Lipmann Heller, jeho postoje nesdílela.

Právě některé ne zcela sympatické rysy Maharalova myšlení vedly k tomu, že jsem se začal věnovat jiným tématům, zejména dějinám židovské knižní kultury. Svět tiskařů, editorů, ale třeba i autorů neúspěšně usilujících o vydání svých spisů tiskem, byl barevnější a méně abstraktní než Maharalovy teologické úvahy. Přesto jsem se chtěl s maharalovským tématem rozloučit malou knížkou, jež by shrnula, co by měl český čtenář o Maharalovi vědět. Ze dvou vzájemně souvisejících důvodů se příprava knihy o několik let zpozdila.

HLAVNÍ OTÁZKA

První důvod byl, podobně jako na počátku mého potýkání se s Maharaelem, institucionální. Z hlediska hodnocení akademické práce stojí na prvním místě nikoli českojazyčné knihy, ale články, publikované ve světových jazycích. Pokud je badatel zapojen do grantových projektů, jimiž si zlepšuje jinak nedostatečnou univerzitní mzdu, musí pak takové články publikovat pro každý z nich a v rychlém sledu. Na knížce o Maharalovi jsem proto pracoval pouze příležitostně.

Druhým důvodem bylo, že ačkoli na řadu dílčích témat v Maharalově díle jsem měl již poměrně přesný pohled, chyběla mi centrální otázka a teze, bez nichž by kniha byla pouhým souhrnem informací. V běžném fungování akademického provozu však vlastně nezbyvá čas na přemýšlení. Každý další projekt i aktivita v českém prostředí tvoří svou vlastní agendu, schůze a vykazování, takže všeprostupující administrativa neponechává prostor ani na poctivou přípravu výuky, nemluvě o přemýšlení.

V uplynulých letech pro mě byly záchrannou pobyt v zahraničních knihovnách, zejména v oxfordské Bodleian Library, kam jsem – právě díky účasti na grantových projektech – mohl opakovaně vyjždět. V situaci, kdy v České republice neexistuje funkční Národní knihovna (srovnej moderní budovy British Library nebo Bibliothèque française) a absenci univerzitní knihovny se Karlova univerzita už ani netrápí, jsou pro českého badatele zahraniční knihovny nenahraditelné.

Při práci se starými tisky a rukopisy z poslední třetiny 16. století jsem však náhodně narážel na zmínky, jež se Maharala přímo či nepřímo týkaly. Postupem času jsem měl také možnost seznámit se dílem

Maharalových současníků. Materiál schraňovaný pro budoucí knihu tak postupně rostl, aniž by práce na knize samotné postoupila. K obratu došlo během konference v Řezně, kde v následné diskusi s profesorem Elchananem Reinerem vykrystalizovala otázka, proč vlastně Maharal své knihy psal. Tato otázka, zdánlivě banální, vedla k samému jádru problému. Maharal je autorem deseti velkých spisů, z nichž devět vyšlo z jeho vlastní iniciativy za jeho života tiskem. V moderním nekommentovaném vydání zabírají jeho spisy osmnáct svazků. Současně jsou jeho texty vysoce repetitivní a teologický systém, který předestírají, by bylo možné shrnout na několika stránkách. Proč cítil Maharal tuto až obsesivní potřebu předložit své myšlenky v mase textů, jež v jeho době nemá obdoby?

KONFRONTACE S MODERNITOU

Od této otázky byla již vlastně krátká cesta k výsledné knize. S výjimkou biografické kapitoly, jejíž podstatné části jsem publikoval v angličtině již roku 2017, jsem většinu textu napsal během jara 2019. Teze knihy byla již jasná: Maharal ve svém díle reaguje na zárodky modernity, které se objevily v průběhu 16. století a s nimiž byl prokazatelně konfrontován. Cílem celého jeho díla bylo vybudovat nerozbitný teologický systém, jenž by odolal pochybnostem, které vyvolávala rodící se nová věda.

Maharal sám ve svých spisech zmiňuje objevy nových částí země i Koperníkovu novou astronomii. Jeho polemika s italským židovským učencem Azariou de'Rossim mířila na nebezpečí, které mohlo ohrozit autoritativnost tradičních textů tím, že by se četly kriticky a s historickými vědomostmi. Jak je možné, že některé texty v Talmudu naznačují, že rabíni považovali Zemi za placatou? Jak je možné, že některé příběhy v Talmudu, které hovoří o historických událostech, jsou v rozporu s jinými historickými prameny? Maharal si byl také vědom převratného vlivu knihtisku, jenž dovoľoval šíření všech zmíněných poznatků bez kontroly náboženských autorit.

Maharal skutečně předkládá myšlenkový systém, jenž ukazuje, že veškeré náboženské koncepty rabínského judaismu jsou pevně zakotveny v autoritativním textu, jímž je Babylónský talmud, který je vyjádřením nejvyššího božského rozumu – Tóry. Mimoto Maharal formuluje svébytnou teorii poznání: Veškerá zjištění, dosa-

žená lidským rozumem, musí být vždy nejprve položena vedle autoritativních textů. Jen pokud jsou nové poznatky v souladu s náboženskou tradicí, již představuje Talmud, lze tyto poznatky přijmout.

MAHARAL DNES

Kdo tedy byl Maharal? Konzervativním škarohlídem, který se díval svrchu na ženy a pro nějž Nežidé nemuseli být zcela plně lidmi? Pokusil jsem se ukázat, že pokud se na Maharalův odpor k modernitě díváme se znalostí tehdejší židovské kultury, skrývá v sobě zajímavý paradox. Pokud je moje chápání správné, Maharal skutečně sepsal své knihy proto, aby vytvořením nerozbitného teologického systému ochránil židovskou společnost před erozí, již se ze strany vznikající modernity obával. Současně tak mohl učinit jen proto, že byl s nejnovějšími vědeckými trendy nejen obeznámen, ale dokázal je domyslet do důsledků: Například proti Koperníkovu astronomickému modelu se vymezoval v době, kdy jej chápalo jen několik nejvzdělanějších nežidovských astronomů.

V závěru své knihy jsem poznamenal, že Maharalův grandiózní podnik byl do značné míry zbytečný: Psal své knihy v relativně krátkém období určité otevřenosti, během něž se nemnozí Židovští vzdělanci v mezi Lublinem, Krakovem, Prahou, Benátkami a Konstantinopolí zajímali o nejnovější vědecké poznatky, jejichž možné důsledky pro tradiční judaismus si neuvědomovali. Zdá se, že Maharal psal právě pro ně. Již od počátku 17. století však tato otevřenost mizí a až do nástupu židovského osvícenství před polovinou 18. století nelze v židovské společnosti žádné významnější modernizační trendy sledovat. Tradiční judaismus nebylo třeba bránit, a snad i proto Maharalovy knihy v tomto období nevyvolávaly výraznější zájem.

Navzdory zmíněným omezením patří Maharalovo dílo k tomu nejzajímavějšímu, co v židovském písemnictví 16. století vzniklo a jeho myšlenkové bohatství vyvolává řadu otázek, z nichž mnohých jsem se ve své studii mohl jen dotknout. Nejpozději od přelomu 18. a 19. století navíc došlo k oživení zájmu o Maharalovo dílo mezi některými chasidskými skupinami i v dalších proudech moderního ortodoxního judaismu, takže Maharalovy spisy jsou dnes živou součástí židovského písemnictví. Byl bych rád, kdyby moje kniha našla své čtenáře a snad i podnítila české judaisty k dalšímu zkoumání rabínova díla.

PAVEL SLÁDEK

TŘI BÁSNĚ LOUISE GLÜCKOVÁ

zakázaná hudba

Když už orchestr nějakou tu chvíli hrál, zaznělo Andante, Scherzo i Poco adagio a první flétnista si s vědomím, že ho zase budou potřebovat až druhý den, opřel hlavu o stojan, přišla nehratelná pasáž, jejíž název zněl zakázaná hudba, protože se podle skladatelových pokynů ani neměla hrát. Přesto musela v těch notách být a orchestr ji musel překlenout - přestávka ponechaná na dirigentově uvážení. Dnes ji však musejí zahrát, rozhodl dirigent; doslova hladově po slávě. Flétnista se s trhnutím probudí. Něco se mu děje s ušima, něco, co ještě nikdy nezažil. Má po spaní. Kde jsem? pomyslí si. A pak tu otázku zopakoval, jako stařec, který místo v posteli leží na podlaze. Kde to jenom jsem?

literární dílo

Obrátil jsem poslední stranu a po tolika večerech mě zalila vlna smutku. Kam se všichni poděli, ti lidé, co mi přišli tak skuteční? Abych se rozptýlil, šel jsem se projít do noci; bezmyšlenkovitě jsem si zapálil cigaretu. Zářila ve tmě jako oheň založený posledním přeživším. Jenže kdo by si toho světýlka všiml, takové maličké tečky mezi nekonečnem hvězd? Chvilí jsem tam stál obklopený tmou, cigareta svítila a smrskávala se a každé potáhnutí mě pomalu, ale jistě zabíjelo. Byla tak malá, tak pomíjivá. Krátká a pomíjivá - ale teď byla ve mně, a to hvězdy nikdy nebudou.

podobenství

Po vzoru učení Františka z Assisi jsme se nejprve oprostili od všech světských statků, aby naše duše nerozptyloval zisk ani ztráta a také aby se naše těla mohla volně a s lehkostí pohybovat horskými průsmyky, a pak jsme museli probrat, kamžto se vydat, kam? Což vedlo i k otázce, zda by to celé nemělo mít nějaký smysl, čemuž se řada z nás urputně bránila, protože takový smysl se rovná světským statkům, tudíž by nás jen omezoval či svazoval, zatímco jiní zase tvrdili, že právě díky tomuhle slovu jsme posvěcenými poutníky, a ne pouhými tuláky: pod tím slovem se pro nás skrývalo synonymum ke slovu sen, jakýsi vzdálený cíl - když se dost soustředíme, spatříme jeho odlesky mezi kameny a neprojdeme slepě kolem; a stejně důkladně jsme probrali i všechny ostatní otázky, argumenty

litaly sem a tam, až jsme nakonec podle některých už nebyli tolik přizpůsobiví a více jsme se poddali osudu, jako vojáci ve zbytečné válce. A padal na nás sníh a foukal vítr, ale časem se počasí umoudřilo - tam, kde býval sníh, se objevily koberce květin, a tam, kde předtím svítily hvězdy, vystoupalo nad stromoradi slunce a my si znovu užívali stínu; to celé se opakovalo bezpočtukrát. Taký déšť a občas i záplavy a též laviny, ve kterých se někteří z nás ztratili, a opakovaně se zdálo, že už jsme se konečně shodli, a to jsme si pak nasadili polní výbavu na záda; ale ten okamžik vždy pominul, a tak jsme (po mnoha letech) byli pořád na začátku, pořád jsme se chystali na cestu, přesto jsme však už byli jiní; pozorovali jsme to jeden na druhém - změnili jsme se, ačkoliv jsme se zatím ani nepohnuli, a jeden z nás prohlásil:

A hleďme, jak jsme zestárli, pouhým neustálým přecházením ze dne do noci, ani vpřed, ani stranou - což nám přišlo jako podivný zázrak. A ti, kdo věřili, že by to celé mělo mít nějaký smysl, teď věřili, že smyslem bylo přesně tohle, a ti, kdo tvrdili, že bez svobody nedojdeme pravdy, teď cítili, že stojí pravdě tvář v tvář.

* * *

Americká básnířka Louise Glücková se stala držitelkou letošní Nobelovy ceny za literaturu. Nobelův výbor své rozhodnutí zdůvodnil „strohou krásou jejího nezaměnitelného básnického hlasu, dodávajícího existenci jednotlivce univerzální

Foto archiv.

rozměry“. Narodila se v roce 1943 v New Yorku židovským rodičům původem z Ruska a z Maďarska. Vy-dala dvanáct básnických sbírek, dva básnické výbory a dvě knihy esejů, věnujících se především poezii. Za sbírku *Wild Iris (Divoký kosatec)*, 1993, česky v překladu Veroniky Revické v nakladatelství Opus 2007) obdržela Pulitzerovu cenu. Česky

vyšla i její poslední sbírka *Faithful and Virtuous Night*, kterou pod názvem *Noc věrnosti a ctnosti* v překladu Terezy Vláškové vydalo nakladatelství Argo v roce 2017 a ze které jsou vybrány naše ukázky. Kromě letošní Nobelovy ceny získala za své dílo řadu významných literárních ocenění ve Spojených státech, mimo jiné National Book Critics Circle Award (1985), Bollingenskou cenu (2001), National Book Award for Lyrics (2014) a National Humanities Medal (2015). V letech 2003 až 2004 byla básníkem laureátem knihovny Kongresu Spojených států. Od roku 2004 působí na univerzitě v Yale.

IZRAEL: S Cahalem na covid

Už jsme tu figuru použili vícekrát, ale stále má svou platnost. Stává se, že dění v Izraeli shrne výstižněji zahraniční dopisovatel či reportér než místní analýzy. Ty často rozpitvávají detaily srozumitelné pro Izraelce, ale tím jaksí zakryjí základní sdělení. Třeba takové, jaké vyplývá z reportáže Christine Kenscheové, izraelské dopisovatelky německého listu Die Welt.

To sdělení zaznívá už z titulu: „Země, která se odvážíla druhého lockdownu – a teď toho lituje.“ Anglické slovo lockdown používali ještě před rokem jen specialisté, teď už celý svět. Každý ví, že znamená uzávěru a je de facto poslední zbraní – v případě, že vše ostatní selže – pro boj s epidemií korony, jak se hovorově říká.

Obecně se ví i to, že jakkoli se druhá vlna pandemie očekávala, v Izraeli udeřila s plnou silou a Izrael je i první zemí, která se po jarní uzávěře odhodlala i k uzávěře podzimní. Což přináší problémy, o kterých dotyčná reportáž pojednává.

Čtenář může mít letos pocit, že ho na této stránce válcujeme jedním tématem. Ale skutečnost je taková, že

pandemie korony (šíření koronaviru SARS-CoV-2 a jím vyvolané nemoci covid-19) válcuje dění v celém světě. Způsobila roční odklad olympijských her, ovlivnila volby prezidenta USA, vyvolala propad ekonomiky, jaký nebyl v době míru zaznamenán. Takže logicky ovlivnila i život v Izraeli. Do značné míry potlačila i takové události jako volby, rekordní dobu Benjamina Netanjahua v čele vlády i soudní pokus o jeho sesazení.

A pak je tu ještě něco, co se táhne již od března. Nelze to sice vědecky zdůvodnit, ale nelze si toho nevšimnout. Průběhy epidemie v Izraeli a v Česku působí jako přes kopírák. Od března až do léta patřily obě země k těm úspěšným, které rychle zavedly přísné kroky. K těm, jež měly nízké počty nakažených, hospitalizovaných i zemřelých. Ty křivky se velmi podobaly.

Izrael – brzy poté následován Českem – se pak stal první zemí, jež sáhla k „rozvolňování“ karantény. Což v obou státech

(v Česku s fázovým zpožděním jednoho měsíce) vedlo zprvu k pocitu klidu a bezpečí, ale potom k tím silnějšímu nástupu druhé vlny epidemie. Proto je Izrael první zemí, která se rozhodla pro druhou uzávěru, a Česko zemí, která v době psaní tohoto textu takový krok zvažovala.

Což nás vrací k úvodem citovanému textu. Některé pasáže, zkušenosti či argumenty přijdou českému čtenáři povědomé.

VOJÁK SI MUSÍ PORADIT

Za průvodce svou reportáží si Christine Kenscheová zvolila generála Tarifa Badera. Zajímavá postava. Rodem je drúz, tedy z arabské komunity loajální k Izraeli,

V zásadě je tato krize otázkou disciplíny. Tel Aviv, říjen 2020. Foto archiv.

která svou víru odvozuje z šiitského islámu. A profesně to dotáhl na vrchního lékaře Cahalu. Tedy muž kompetentní, jenže i pro něj a Cahal jako takový má korona své háčky.

Generál Bader byl školen k tomu, aby léčil zraněné vojáky a oběti válek. Zkušenosti získal i v záchranných týmech vyslaných do míst katastrof. Po tsunami do Thajska, po zemětřesení na Haiti či do Nepálu, po teroristickém útoku na turisty do Turecka. Přesto považuje koronu za nejtěžší úkol své profesní dráhy.

Pro úplnost. Generál Bader byl na odchodu do výslužby. Ale začaly přicházet drsné zprávy: Izrael vykazuje nejvyšší míru šíření nákazy na světě; zdravotnímu systému hrozí kolaps; stát vyhlásil druhý lockdown. Pak mu zazvonil telefon s prosbou, jestli by důchod neodložil. A Bader se stal z vrchního lékaře armády krizovým manažerem pro zvládnutí korony.

Někdo by se mohl divit, že armáda nasadila své kapacity pro celostátní boj s ná-

kazou až tak pozdě, je-li známo, že na trasování rizikových osob se podílela kontrarozvědka. Je to prý dáno tím, že premiér nechtěl, aby se ministr obrany Ganc, jeho koaliční partner i soupeř, na koruně příliš zviditelnil. Jisté je, že v srpnu armáda oficiální pověření dostala. Historicky je to prý první nasazení armády ve vnitrozemí.

Má vytvořit trasovací jednotku o dvou tisících lidech. Musí si zvykat na nové věci. Generál Bader připomíná dilema. Armáda se rozděluje do menších jednotek, aby v případě nákazy nehrozilo plošné šíření. Ale tím podkopává svůj hlavní úkol: mít pohromadě dostatek sil k zabezpečení hranic.

Jak ví každý, kdo někdy přičichl k armádě, ve všech platí, že voják si musí poradit. Poradit si tedy musí i Cahal. Pro ci-

vilisty jsou zajímavější jiné postřehy generála Badera.

OTÁZKA DISCIPLÍNY

Bader vozí své hosty k vyhlídce na Churfějš, kde podle tradice žil drúzský prorok. Na jindy živě cestě potkávají jen jednoho muže a ten se omlouvá, že si doma zapomněl roušku. Generál mu z auta jednu podá a neodpustí si ko-

mentář: „V zásadě je tato krize otázkou disciplíny.“ Jako bychom slyšeli lidry českého zápasu s koronou.

Povědomě zní i další postřehy. Odkud se bere kontrast vůči jaru? Podzimní lockdown působí jako negativ jarního, kdy lidé dodržovali všechna pravidla. Teď ne. V Tel Avivu přes přísné restriktce pohybu chodí na pláž. V Jeruzalémě plní synagogy. V arabských obcích Galileje běží sezona svateb. Na křižovatkách, dálničních nadjezdech i na náměstích celé země se demonstruje proti premiéru Netanjahuovi.

Zdá se, že trpělivost občanů se vyčerpává. Rodiče musí zvládat práci z domova i distanční výuku dětí. Drobným obchodníkům hrozí bankrot. Zaměstnancům ztráta práce. Těžko z toho dělat nějaké předpovědi, ale zatímco na jaře důvěřovalo krokům vlády 60 procent lidí, nyní důvěra klesla na polovinu. Suma sumárum – jako v Česku.

ZBYNĚK PETRÁČEK

MÁME NA TO ...a další události

/Vybráno z českých médií/

„Znali jsme se z natáčení pro rozhlas. Jako herec kladenského divadla jsem byl obsazen do rozhlasové hry, kde Kopecký hrál. Nějak jsme si padli do oka a povídali si. Následně jsme spolu natočili velké povídání pro televizní pořad *Nedělní ráno*, který připravovala a moderovala moje sestra Marta Skarlandtová. O něco později dostal pan Kopecký od České televize nabídku, aby natočil životní zpodobnění. A řekl: „Jako herec jsem zvyklý z divadla na dialog, nebudu mudrovat

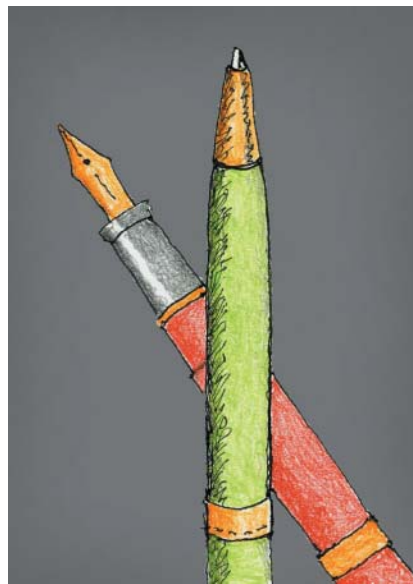

sám. Chci partnera a tím partnerem bude Milan Hein.“ A mně pak řekl: „Pane Heine, jen žádné připravené otázky a odpovědi. Budeme spolu improvizovat, máme na to.“ Tak se zrodil televizní triptych *Co za to stálo...*, který se odvysílal o třech vánočních večerech v roce 1993. Následně vyšla stejnojmenná kniha, to napadlo pana Kopeckého. Když jsem mu oponoval, že nejsem nakladatelem, opáčil: „Tak se nakladatelem stanete! Kopecký se bude dobře prodávat! My dva jsme Židi, vyděláme na něm!“ Kniha vyšla v rekordním nákladu, polovinu peněz dostal on a za druhou polovinu jsem si otevřel divadlo,“ uvedl Milan Hein v rozhovoru k 25. výročí založení divadla Ungelt. (MF DNES, 3. 10.) ■ Středeční Noc literatury zavítala na jindy nepřístupnou půdu Studijní a vědecké knihovny (SVK) Plzeňského kraje, do Staré synagogy, četlo se i v Masných krámech a v divadelních dílnách DJKT. Návštěvníky přivítala také Knihovna města Plzně, Národopisné muzeum Plzeňska a otevřely se také prostory pod děkanátem Západočeské univerzity. Kapacita všech míst byla během deseti půlhodinových čtení většinou zcela zaplněna. Noc literatury v Plzni každoročně organizuje SVK, tentokrát se v roli čtoucích představili herci a herečky divadla Sklep. (Domažlický deník, 9. 10.) ■ Jako vzpomínku na dětství si Josef Hejduk vytvořil papírový model někdejší Židovské ulice v Náchodě. Musel sáhnout po mapách i fotografiích. Ulice to-

tiž v sedmdesátých letech při asanaci vzala zasně. Stávala tu synagoga s kašnou, dům Lea Hirsche s malebnou věžičkou i stará pošta. Za úzkou Židovskou ulicí, která se klikatila za jižní frontou náchodského náměstí na parcelách vymezených jako někdejší ghetto, před válkou začínaly louky. Klukovská léta tu prožil osmaosmdesátiletý Josef Hejduk. Pro vlastní potěšení i historickou paměť zrekonstruoval podobu zaniklé ulice k roku 1910. Rozměrný model vystavuje

v Muzeu Náchodska. Přípravy trvaly několik let, práce na modelu zabrala Josefu Hejdukovi asi rok. „Židovské město vlastně nemohlo vzniknout v jiném koutě Náchoda, jinde nebylo místo, jen za radnicí. Byl to shluk domů paprskovitě seřazených podle plácku před synagogou, kde byla i kašna s hebrejským nápisem. Tudy jsem se chodil jako kluk dívat se do výlohy Alberta Gryma, majitele obchodního domu U Města Paříže, kde byl obchod s hračkami. Ve výloze jezdil vláček,“ říká pamětník. (MF DNES, 10. 10.) ■ „Jak jsem uvedl, z babiččiny strany mám ty nejzajímavější předky: mlynářské a myslivecké rody, její matka pocházela z Velkých Pavlovic, další její předci přišli na jih Čech z Pelhřimova a Olomouce. Moje babička byla velmi krásná, a jak jsem se teprve nedávno díky testům DNA dozvěděl, předkem jejího otce byl Žid ze Sedlčanska. Kolik krásy a tragédie v sobě může skrývat jeden lidský život,“ píše o výzkumech ohledně své babičky starokatolický kněz z Tábora. (Česko-budějovický deník, 13. 10.) ■ Za potlesku ochránců přírody se Izrael stává první zemí světa, kde bude zcela zakázáno obchodování s kožešinami. Ministryně životního prostředí Gila Gamlielová je označila za nemorální. Napříště tak bude v Izraeli obchodování s kožešinami povoleno pouze z „vědeckých, vzdělávacích a náboženských důvodů“. Právě s náboženstvím asi budou největší potíže: mohutné kožešinové klobouky zvané štrajmly totiž nosí tisíce ortodox-

ních Židů. (Květy, 15. 10.) ■ Populární Židovské schody, které lemují hranicovou synagogu, 12. října opustili dělníci, kteří pracovali na jejich opravě. Ta se protáhla, protože boční opěrné zdi byly v horším stavu, než se očekávalo. Nyní mají vyměněné schodové stupně, nové zábradlí a dřevěné oplocení. (5 plus 2, 16. 10.) ■ Webová výstava *Židé v Litomyšli* připomíná historii židovské menšiny v Litomyšli od počátků po deportaci do koncentračních táborů. Nezapomíná ani na budovu synagogy, která byla v šedesátých letech 20. století zbourána. Výstava je přístupná na internetových stránkách Regionálního muzea Litomyšl. (www.rml.cz, 19. 10.) ■ Stačilo málo a možná jsme dosud psali plnicími pery často umazaní od inkoustu. Kulíčkové pero alias propiska lidem natolik zevšedněla, že ji považují za něco samozřejmého. Její vynálezce László Bíró, od jehož úmrtí uplyne v sobotu 35 let, s ní ale měl mnoho let práce. Bíró byl novinář a vadily mu tužky, které buď špinily papír, nebo se lámaly. Namísto inkoustu chtěl použít tuš používanou pro tisk novin, která schnula mnohem rychleji. Odlišná, hustější viskozita ale znemožnila použití u běžného pera. S přítelem Juanem Meynem založil

vlastní podnik na výrobu propisek jménem Birome, což byla složenina ze jmen majitelů. A přestože se prodávaly za dnes nepředstavitelné částky, úspěch se dostavil. Dokonce tak velký, že v mnoha zemích se kulíčkovému peru dodnes říká právě „bíró“ nebo „birom“. (E15, 20. 10.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Česká média minulý měsíc připomněla, že před **100 lety, 18. října 1920**, se v židovské rodině v Čopu na Zakarpatské Ukrajině narodil **JOSEF MÜLLER**, jeden z pozapomenutých hrdinů druhé světové války.

Jeho osud poznamenal právě jeho původ, kvůli kterému musel začátkem druhé světové války nastoupit službu v židovské pracovní jednotce. Absolvoval výcvik v maďarské armádě a společně s dalšími ho poslali na východní frontu. Jen s tím rozdílem, že místo pušky dostal lopatu a krumpáč. Musel pracovat v těžkých mrazech, v nevyhovujících hygienických podmínkách pod dohledem maďarských dozorců, kteří neváhali a příslušníky pracovní jednotky mučili a ponižovali. Životní podmínky židovských vojáků byly srovnatelné s nacistickými koncentračními tábory.

Po prohrané bitvě u Stalingradu se karta obrátila k lepšímu. Müllerovi se podařilo společně s dalším Čechoslovákem původem z Čopu nepozorovaně utéct, přeplavat řeku Don a dostat se k jednotkám Rudé armády.

Zde se na oba mladíky usmálo štěstí: díky židovskému původu sovětského důstojníka získali propustku a mohli se volně pohybovat po území Sovětského svazu. Několik týdnů poté se dozvěděli o existenci československé jednotky, která už prošla bojem u Sokolova a nyní se formovala v Novochopersku. Kromě Rusínů tvořili významnou část této jednotky i Židé – ať už českoslovenští, polští či maďarští.

V květnu 1943 se Josef oficiálně stal československým vojákem, a to i přesto, že neuměl jediné slovo česky. Jazyk se brzy naučil, získal hodnost svobodníka, desátníka i četaře. Vyznamenal se hned ve svém prvním boji o Kyjev, kdy jako mířič minometu úspěšně zasáhl nepřátelské postavení. Později přišly další těžké boje – o Bílou Cerekev, Buzivku a další místa Pravobřežní Ukrajiny. Na jaře 1944 se původně 1. československá samostatná brigáda rozrostla na celý armádní sbor.

Další těžké boje probíhaly na Dukle a na východním Slovensku. V jednom ze střetů s nepřítelem byl Josef Müller 12. února 1945 raněn. Byl stažen z první linie a několik týdnů se léčil v nemocnicích. Mezitím se v Popradu oženil s Židovkou původem z Karlových Varů, které tímto krokem zachránil život. Konec války ho zastihl jako velitele obrněného vozu, s nímž se zúčastnil i známého slavnostního pochodu osvobozenou Prahou v květnu 1945. Je nositelem vysokých válečných vyznamenání – včetně dvou Československých válečných křížů 1939 či medaile Za chrabrost před nepřítelem.

Chvilé euforie z konce druhé světové války bohužel velmi rychle vystřídaly chvíle smutku. Müller se vydal do Maďarska hledat své příbuzné. Našel jen

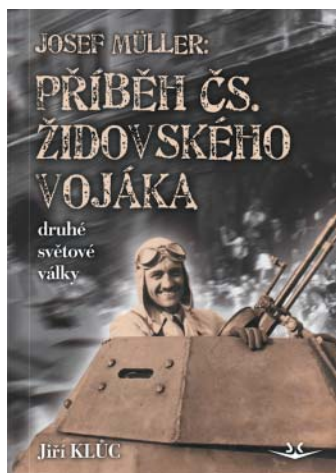
své dva bratry a strýce, všichni ostatní zahynuli v nacistických vyhlazovacích táborech. Nastoupil službu k poválečné Československé armádě a absolvoval aplikační kurz v Milovicích. V následujících třech letech se však politická situace zhoršila natolik, že raději zvolil emigraci do nově vzniklého Státu Izrael.

V Izraeli mu válečné hrdinství k ničemu

nepomohlo. Musel začínat od nuly jako všichni ostatní. Nejdříve manuální práce, potom řadou dalších profesí. Radost mu ale dělali jeho spolubojovníci z armády, s nimiž se pravidelně setkával. Koncem šedesátých let dokonce Josefa Müllera pozval do kanadského Montrealu jeho frontový spojař – původem z podkarpatoruské židovské rodiny – Vladimír Zelikovič. Zaplatil mu cestu, a navíc mu daroval finanční prostředky na koupi taxíku, takže se Josef později živil jako taxikář. V Izraeli se rozvedl a oženil se se svou životní partnerkou Rivkou. Dnes bydlí v domově seniorů na předměstí Haify, obklopeni svými dětmi, vnoučaty i pravnoučaty.

Celé vyprávění Josefa Müllera vychází začátkem listopadu knižně v omezeném nákladu. Pokud máte o knihu zájem, je možné ji získat i s podpisem a věnováním na e-mailové adrese Sokolovo1943@seznam.cz.

Jiří Klůč

Víra jako služba RICHARD FEDER

Před **50 lety, 18. listopadu 1970**, zemřel v Brně rabín **RICHARD FEDER**. Narodil se 26. srpna 1875 v chudé rodině ve Václavcích u Benešova, po studiích (ve Vídni absolvoval studia filosofie a rabínský seminář) působil celý život s výjimkou let 1942–1945, kdy byl vězněn v terezínském ghettu, jako rabín, učitel a náboženský publicista. Pracoval jako rabín v Kojetíně, Lounech, Roudnici nad Labem a přes třicet let v Kolíně. V letech 1953–1970 byl moravským zemským rabínem, v letech 1961–1970 byl vrchním rabínem českých zemí.

Během šoa zahynula jeho manželka, děti i vnoučata. Když se roku 1945 v sedmdesáti letech vrátil z Terezína, napsal v dopise: „Jsem teprve druhý týden doma a hledám zapomenutí v práci...“ Práci pro druhé se věnoval až do smrti. Dodával odvalu a víru těm, kteří přežili, vyučoval děti i mládež, zasazoval se o připomínání obětí války. Je autorem několika čítanek (*Židovských besídek*) a učebnic hebrejštiny (jeho *Haleluja. Hebrejská řeč* vyšla naposledy roku 2013), knihy *Židovská tragédie. Dějství poslední* (1947) a mnoha časopiseckých článků a studií.

Autorka Zuzana Peterová vydala roku 2004 knihu *Rabín Feder*, v níž shromáždila rabínovy vlastní vzpomínky a korespondenci a také vzpomínky lidí, kteří s ním přišli do styku a znali ho. Patří k nim i dramatik a spisovatel Arnošt Goldflam. Ten vzpomíná na Richarda Federa takto (*Rch* 11/2000): „Vysoká, štíhlá postava s bílou brádkou. Patriarchální zjev. Já se nepamatuju, že by se někdy smál – možná, že ano, ale já jsem ho neviděl se smát. Ale pamatuju se na jeho laskavost, ochotu odpovídat na každou otázku, neúnavnost a jakousi tichou, nevtravou přisnost, která budila respekt. (...) Že ztratil ženu a děti, nevzdal přitom svou vůli k životu a jeho rodinou se stala naše obec, jí zasvětil svůj život a své síly, to mi přijde obdivuhodné. A taky záviděníhodné. Víra jako služba, jako oběť – ale s noblesou, důstojností, rozvahou a vědomím cíle. Co mi nejvíc dnes imponuje, je to, že se to jevilo všechno úplně přirozené, klidné, až obyčejné. Teprve dnes vidím, co ho to muselo stát, jakou bolest musel překonat, jaký člověk to musel být.“ (am)

Z NOVÝCH KNIH

Madeleine Albrightová

PEKLO A JINÉ DESTINACE

■ V roce 2001 ukončila tehdy třiašedesátiletá Madeleine Albrightová své působení ve funkci ministryně zahraničí Spojených států. Místo aby si po náročném vládním angažmá odpočinula, vrhla se do nové kariéry: začala psát knihy a vyučovat na univerzitě, založila velkou konzultační firmu a investiční fond, a při tom všem nepřestávala působit ve prospěch demokratických institucí a hodnot doma i ve světě. Názorově se střetávala s prezidenty či premiéry, ve svých knihách varovala před plíživým návratem fašismu v mezinárodní politice, podporovala práva žen po celém světě, a především se snažila pomáhat těm, kteří nemají ani moc, ani prostředky na to, aby byli slyšet.

Její nová kniha nabízí zábavnou, čtivou a osobně laděnou rekapitulaci autorčina „života po politické smrti“; někdejší ministryně zahraničí se tu ochotně dělí o důvěrné historky, a přitom zcela konkrétně a neuhýbavě píše o tom, že současnému světu chybí odvážní političtí lídři, že lži je třeba potírat ze všech sil a že starší generace jsou těm mladším leccos dlužny. Sebe sama považuje za „optimistu, který má plno obav“, a nabádá své čtenáře, aby si navzájem věřili. „Neměli bychom se bát našich sousedů,“ konstatuje, „nýbrž těch, kteří se nás pokoušejí rozeštvát.“

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2020. Z angličtiny přeložil Michael Žantovský. 352 stran, dop. cena 448 Kč.

Marta Malá

JUDAISMUS

V TEREZÍNSKÉM GHETTU

■ Ve studii *Judaismus v terezínském ghettu* se autorka (absolventka judaistiky na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, od roku 2006 ředitelka Nadačního fondu obětem holocaustu) zaměřila na postavení judaismu, na udržování židovských tradic a zvyků v podmínkách terezínského ghetta. Jde o původně disertační práci, která je jen mírně přepracována pro širší veřejnost a doplněna o ilustrační materiál. Téma judaismu v terezínském ghettu

nebylo dosud komplexněji probádáno a zpracováno. Knižka se snaží přinést nový pohled na část historie ghetta Terezín. Klade si za cíl na základě dosud málo využitých pramenů, jakými jsou výpovědi a vzpomínky přeživších terezínských vězňů, doložit a objasnit otázku významu a uchovávání židovské tradice jako sociální instituce v kontextu extrémních životních podmínek.

Vydalo nakladatelství P3K v Praze roku 2020. 120 stran, fotografická příloha; dop. cena 189 Kč (v e-shopu nakladatelství 149 Kč).

Jakub Szántó

Z IZRASTINÝ S LÁSKOU.

REPORTÉREM

MEZI DVĚMA ZEMĚMI

■ Druhá kniha bývalého blízkovýchodního zpravodaje České televize je mnohem osobnější než jeho prvotina (*Za oponou války*, 2018). S pomocí výrazných příběhů, barvitě-

ho popisu čtvrtstoletí orientálních zkušeností i ličení historického kontextu usiluje o nabourání leckdy schematického vnímání Blízkého východu. Szántó odmítá vnímat izraelsko-palestinské vztahy jako výhradně konfliktní. Píše o svém hlubokém poutu k Blízkému východu, k jejím lidem, historii, kultuře nebo přírodě. Nechybí jeho osobitý sarkastický a sebeironizující tón ani bohatá příloha snímků, které za léta života a práce

v Orientu nashromáždil.

Vydalo nakladatelství Argo v Praze roku 2020. 305 stran, dop. cena 348 Kč.

David Suchet

ZA OBJEKTIVEM: MŮJ ŽIVOT

■ David Suchet je už padesát let stálíci na britských divadelních prknech i ve filmech. Hrál v dramatech klasických i moderních autorů, v Shakespearovi, Oscaru Wildeovi i Haroldu Pinterovi, ve filmu ztvárnil mj. Sigmunda Freuda, a především detektiva Poirota. Po celou dobu své kariéry měl po ruce fotoaparát a snažil se zdokumentovat svůj život, a tak se jeho autobiografie prolíná se sugestivními snímky. Suchet vypráví o dětství v Londýně, o lásce k tomuto městu, o svých židovských kořenech a o tom, jak ovlivnily jeho dráhu, o důležitosti víry, o lásce k fotografování a k hudbě a samozřejmě o svém herectví.

Vydalo nakl. Moba v Brně roku 2020. Z angličtiny přeložila Irena Steinerová. 320 stran, fotografie; dop. cena 449 Kč.

Mr. ECKHART

A Mr. ALZHEIMER

(dokončení ze str. 13)

A: Budou Vánoce, ale jen podle kalendáře. Ten jediný nás ještě neklame. Žádná zima, stále jaro jako v Kalifornii, suché léto, nádherný zlatý podzim. Kde ale zůstala zima, kde jsou sněhuláci?! Táhnou mraky, velké mraky, ale budou to jen tankery.

E: O počasí toho víme už tolik, ale stejně nevíme nic. Kdy bude sněžit, dozvíme se až na poslední chvíli. Vidíte sám, že na rozum se spoléhat nemůžeme. A nemůžeme vědět všechno.

A: Mám pocit, že si začínáme rozumět.

E: Ledovce tají i já mám obavy. Cítím se někdy jako tučňák, někdy si tak připadám.

A: Měl byste vyhledat psychoterapeuta. Tučňáci jsou zábavní jako sněhuláci, nebude to nic vážného, nemusíte se obávat. Možná že i teologie má smysl pro humor.

E: Příteli, podívejte se, za oknem něco poletuje.

A: Máte pravdu, něco tam poletuje. Asi smetí, ta bída našeho světa. Musím si vyčistit brýle, ano, něco tam poletuje.

E: Věřte, nevěřte! Za oknem poletuje sníh, první vločky, andělské pápěří, milost.

číšník: Přejete si platit? Dohromady, anebo každý zvlášť?

A: Každý zvlášť, ale dohromady. Zajímavý matematický problém.

E: Každý zvlášť, ale dohromady. Lidová mystika. Mr. Alzheimer, nezapomeňte si klobouk.

A: Ehm, ehm, málem jsem zase zapomněl... Už vím, znáte tu anekdotu o jedné rodině, která se chystá emigrovat z Polska do Francie? Neznáte? Tak nejdříve pošlou tatínka do Paříže, aby zjistil, jak se tam Židům vede. Uběhne měsíc, další, začíná to být divné, polovina roku je pryč a tatínek se nehlásí. A tak se Sára vypraví k rabínovi. Snad se nenechal pokřtít, stěžuje si, snad nepustil naši víru? Ale moudrý rabín ji uklidňuje. Milá Sáro, nemyslete hned na nejhorší. Snad se jen utopil v Seině.

Milý Eckharte, nemysleme hned na to nejhorší. Ledovce tají. Se světem to jde z kopce už od počátku světa. Doufejme, že bude ještě sněžit.

E: Dobrá, dobrá historka, musím si ji zapamatovat. Pozitíří odjíždím do Vídně. Dám ji k lepšímu u Hawelky. Zajdu také k Demelovi. Wien bleibt Wien.

CENTRUM PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP ON-LINE

■ V době uzávěrky listopadového čísla *Roš chodeš* ještě nebylo známo, za jakých podmínek bude pokračovat nouzový stav; vše však nasvědčovalo tomu, že veřejné kulturní pořady se přinejmenším v části listopadu ruší.

Nicméně Odbor pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze (OVK ŽMP) v takovém případě zve veřejnost na on-line podobu vybraných programů. Zájemci, sledujte laskavě webové stránky ŽMP, v nichž se dozvíte s časovým předstihem přesnější informace k rezervaci a on-line přenosu. Více na <http://www.jewish-museum.cz/program-a-vzdelavani/akce-pro-navstevniky/pripravujeme-akce-pro-navstevniky/>.

Auditorium

(Maiselova 15)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 3. 11.: *Archeologie a judský kult.* Během posledního půlstoletí se změnil pohled na náboženský život v době existence samostatného Judského království. Z této doby pocházejí archeologické nálezy obětních oltářů a svatyní a existují také doklady o jejich zrušení za vlády krále Chizkijáše. Přednáška Davida Rafaela Moulise z Evangelické teologické fakulty UK bude vycházet z archeologických nálezů posledních desetiletí z území dnešního Izraele. Přednáška je součástí cyklu *Židé a starověký Přední východ*.

■ 5. 11.: *O projektu Haredim.* Od září je v prostorách OVK ŽMP k vidění výstava unikátních fotografií Elišky Blažkové z prostředí jedné z nejuzavřenějších ultraortodoxních židovských komunit světa, jeruzalémské čtvrti Mea Šearim. Cílem autorčina projektu *Haredim* bylo nahlédnout do každodenního života společnosti, která má vlastní pravidla, pro vnější svět jen těžko pochopitelná. U příležitosti ukončení výstavy bude autorka hovořit o své osmileté práci na fotografickém projektu, o pronikání do uzavřené komunity a o takřka nezmapovaném světě žen v této komunitě.

■ 26. 11.: *Současný izraelský film: Cukrář.* Pátá část cyklu filmové historičky Alice Aronové ukazuje nové téma homosexuality, kterou ve svém snímku *Cukrář* (Izrael, Německo 2017, 104 min) decentně zachytil izraelský režisér Ofir Raul Graizer. Poetické drama o síle lásky bylo v roce 2017 oceněno na karlovarském festivalu Cenou ekumenické poroty.

KULTURNÍ POŘADY

Z produkce „Šíleného hedvábníka“ Ziky Aschera a jeho manželky. Foto Peter Ascher.

■ 8. 11.: *Nedělní dílna pro děti: Lviček Arje a výprava za poznáním jazyků.* Lviček Arje děti seznámí s biblickým příběhem o babylónské věži, společně si ji zkusí postavit a poznají u toho různé abecedy a různé jazyky. Na závěr si zazpívají popletenou píseň a vydají se za hebrejskými rukopisy a tisky. Prohlídka: Maiselova synagoga. Vstupné 70 Kč.

Maiselova synagoga (Maiselova 10)

■ 12. 11. od 19.00: *Dechové kvintety / The Prague Philharmonia Wind Quintet.* Koncert jednoho z předních českých dechových kvintetů, jehož členové působí v dechové sekci orchestru PKF – Prague Philharmonia. Na programu jsou skladby autorů od baroka po současnost. Vstupenky na koncert možno zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním a rezervačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art, Prague Ticket Office a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ 18. 11. od 18.00: *Jakub Szántó: Z Izrastiny s láskou.* Reportér a laureát ceny Magnesia Litera Jakub Szántó představí svou druhou knihu o svém osobním vztahu k Izraeli, Palestině a jejich obyvatelům. Podává ho skrze výrazné příběhy, barvitý popis čtvrtstoletí orientálních zkušeností i líčení historického kontextu. Kniha, v níž je řada fotografií, bude na místě k prodeji. Vstup volný.

■ 24. 11. od 18.00: *Pěvecký soubor Mišpacha – Písně z Tanachu.* Pěvecký soubor Mišpacha pod vedením Heleny-Ester Divecké připravil další dílek z mozaiky volných cyklů židovských písní, tentokrát poskládaný z citátů z hebrejské bible, Tanachu. Koncert je určen všem, kdo by rádi viděli svět dětskýma očima s jeho neobyčejností a krásou. Vstup volný.

CENTRUM PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP V BRNĚ

■ Není-li uvedeno jinak, konají se pořady v sále OVK na tř. Kpt. Jaroše 3, začínají v 17.00 a vstupné činí 30 Kč. Při pokračování nouzového stavu mohou být zrušeny nebo se mohou konat on-line, sledujte proto webové stránky muzea (www.jewishmuseum.cz).

■ 3. 11.: *Domy věčnosti XIV, cesta Vysočinou: Kamenice nad Lipou, Horní Cerekev, Batelov, Třešť.* Ve čtrnáctém pokračování cyklu přednášek *Domy věčnosti* publicistka a fotografka Helena Bretfeldová zavede poprvé posluchače na Vysočinu. Trojici menších hrbitůvků pod korunami stromů spojuje nenápadná poloha daleko za posledními domy obce. To ostatně platí i pro rozsáhlý židovský hřbitov v Třešti, kde je pochováno na třináct set zemřelých.

■ 10. 11.: *Současný izraelský film: Cukrář.* V druhé části cyklu uvede filmová teoretička a publicistka Alice Aronová izraelsko-německý film *Cukrář* (2017, 104 min, české titulky). Snímek mapuje složitost partnerských vztahů, zaujme hereckými výkony i prostředím Jeruzaléma.

■ 19. 11.: *Ze čtvrtiny pravda, ze tří čtvrtin fantazie: autorské čtení Arnošta Goldflama.* Oblíbený dramatik, režisér, spisovatel a herec Arnošt Goldflam představí především povídky ze své připravované knihy *Hlavně o mamince*, která by měla vyjít v roce 2021 v nakladatelství Větrné mlýny. Volně v ní navazuje na předchozí knihu *Tata a jeho syn*, v níž osobitým způsobem zachytil situaci brněnské židovské rodiny v padesátých a šedesátých letech minulého století.

■ 15. 11. od 10.30, Nezamyslova 27, Brno-Židenice: *Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Medvídek Dubi a Šílený hedvábník.* Medvídek Dubi tentokrát představí malým umělcům textilního návrháře Ziku Aschera, jehož život kopíroval dějinné zvraty minulého století nejen v oblasti módy. Ascher se proslavil také jako skvělý lyžař, jenž si kvůli riskantní jízdě vysloužil uvedenou prezídku.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Učíme na dálku:** Od poloviny září bylo zřejmé, že dojde k znovuzavedení distanční výuky. Naši školu vládní nařízení zastihlo, není-li toulfale to napsat, připravenou. Již v době, kdy se opatření teprve zvažovala, zajistila škola dostatek technického vybavení (streamovací kamery, prostorové a klopové mikrofony apod.) i proškolení zaměstnance v užití výukových programů. Konkrétně se jednalo o oboznámení s programem Microsoft Teams, který tvoří společnou platformu pro jednotlivé internetové třídy. Školení probíhala na různé úrovni, jak pro začátečníky, tak pro pokročilé. V použití programu byli proškoleni i starší studenti, rodičům byla nabídnuta konzultace k programu Bakaláři, který stále škole slouží jako hlavní informační rozcestník, zároveň skrze něj mohou rodiče se školou komunikovat. Navázali jsme na zkušenosti ze závěru loňského školního roku a poučili se i z negativních zkušeností. Ačkoli jsme stále hlouběji přesvědčeni, že budoucnost kvalitního vzdělání je v přímé komunikaci s učitelem a spolužáky, už teď vidíme, že kreativní učitel může i distanční výuku využít k rozvoji nejen znalostí, ale i dovedností.

■ **Projekt Den, kdy se mlčelo:** V době těsně před uzavřením školy se studenti kvarty zúčastnili workshopu o násilné kolektivizaci z padesátých let s názvem *Den, kdy se mlčelo*. Lektorky z organizace Post Bellum, která sbírá výpovědi pamětníků a dál s nimi pracuje, vedly studenty k tomu, aby se vžili do jedné konkrétní postavy z malé západočeské vesnice jménem Úboč.

■ **Karanténa ve školní jídelně:** Poslední týden v září muselo celé osazenstvo školní kuchyně včetně dvou mašgiašek odejít ze dne na den do karantény. S velkým nasazením ochotných rodičů, absolventů a kamarádů školy, kteří mají potravinářský průkaz, se podařilo udržet celý týden provoz kuchyně beze změn a všechny děti dostaly svačiny a obědy tak jako obvykle. Děkujeme Janě Burianové a Andree Ernyei za odborné vedení kuchyně, Tondovi Kvasničkovi, Marianně Singer, Michalovi Bejrovi, Hance Šikové, Pavlině Schulz a Pavlině Ondračkové za pomoc při vaření a v neposlední řadě také mnoha dobrovolníkům z řad učitelů, kteří pomáhali s pomocnými pracemi.

■ **Lauder Daf – každotýdenní zamyšlení:** Představujeme vám nový Lauder daf – pravidelné čtení k aktuální paraše (oddílů Tóry, který se čte daný týden v synagoze). Daf se na webu a Facebooku školy bude objevovat každý čtvrtek tak, aby včas dorazil k šabátovému stolu. Doufáme, že pro své čtenáře bude zdrojem inspirace a obohatí rodinné diskuse mezi dětmi i dospělými. Odkaz naleznete na www.lauder.cz. Daf každý týden

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

připravuje Jiří Blažek. Projekt připravujeme s podporou organizace EFI – Educating for Impact. Paralelu k „dospěláckému“ Dafu tvoří paraša, kterou budou vždy vytvářet naši studenti pro ostatní spolužáky.

■ Čerstvé informace naleznete na webové stránce školy www.lauder.cz. Mysleme na všechny, kdo jsou nemocní. *lš*

PŘEDPLATNÉ ROŠ CHODEŠ 2021

Vážené čtenářky, milí čtenáři,

■ Ač je nám to velice líto, vzhledem ke stoupajícím výrobním nákladům jsme nuceni zvýšit prodejní cenu časopisu *Roš chodeš* na – snad stále ještě přijatelných – 30 Kč.

Do předplatného se nová cena promítne jen mírně. Děkujeme za Váš zájem o časopis a doufáme, že potrvá i v následujícím roce.

Časopis si můžete předplatit v „klasické“ papírové podobě (časopis zasiláme v neprůhledných obálkách), nebo v podobě elektronické; bankovním převodem na níže uvedený účet Federace židovských obcí v ČR nebo osobně v Židovské radnici.

■ **Roční předplatné pro ČR** je od roku 2021 **480 Kč**, elektronicky v PDF **300 Kč**. Číslo účtu pro předplatné je 030031-1936511339/0800 u České spořitelny, a. s.; variabilní symbol: 122021; údaj příkazce: jméno předplatitele.

Na území ČR je též možné použít k platbě poštovní poukázku typu C.

■ **Roční předplatné do Evropy** se zvyšuje na **800 Kč**, elektronicky v PDF **300 Kč**. Pro úhradu ekvivalentu částky v eurech nebo v korunách je číslo účtu: 030031-1936511339/0800 (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny, a. s.; variabilní symbol: 122021; údaj příkazce: jméno předplatitele.

■ **Roční předplatné do zámoří** zůstává **1000 Kč**, elektronicky v PDF **300 Kč**. Pro úhradu ekvivalentu částky v dolarech je číslo účtu: 030031-1936511339/0800; IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny, a. s.; variabilní symbol: 122021; údaj příkazce: jméno předplatitele.

■ Prosíme, pokud provádíte platbu z ciziny, uhradte bankovní poplatky (cca 100 Kč), nejsou zahrnuty v ceně předplatného. Nepoužívejte šeky, pokud nemůžete použít

bankovní spojení, zašlete laskavě příslušnou sumu v bankovkách doporučeným dopisem.

■ Pokud budete platit osobně na Židovské radnici (Maiselova 18, Praha 1), tak v pokladně Federace židovských obcí v ČR u paní Slezákové nebo Kopecké.

■ Pokud platíte převodem, zašlete nám současně laskavě svou objednávku, a to na adresu redakce (Izraelská 1, Praha 3, 130 00) nebo e-mailem na roschodes@sefer.cz. Do objednávky uveďte jméno, poštovní adresu a u elektronického zaslání e-mail.

■ Jakékoli informace ohledně předplatného vám sdělí redakce *Rch* na kontaktech roschodes@sefer.cz či telefonním čísle 226 235 217 (mobil 605 319 468). Přejeme všem pevné zdraví.

■ **Důležité upozornění pro abonenty, kteří mají předplatné u Postservisu:** Výše uvedené účty platí pouze pro ty, kdo mají předplacený časopis v naší redakci nebo u FZO. Prosíme, pokud se rozhodnete předplatit si časopis v roce 2021 u nás, zkontrolujte si, zda nemáte předchozí předplatné vedeno u společnosti Postservis, která má vlastní způsoby inkasa aboné a nezasílá časopis mimo ČR ani v elektronické podobě. Cena předplatného v ČR je v obou případech stejná. *Redakce Rch*

PRODEJ ČASOPISU V DOBĚ NOUZOVÉHO STAVU

■ Pokud se vládní opatření ještě nezostří, lze *Roš chodeš* stále kupovat ve vřátnici Nového židovského hřbitova v Praze (stanice metra Želivského) či ve výdejním okénku knihkupectví Academia na Václavském náměstí (kde ho lze objednat i přes e-shop, www.academia.cz).

NÁSTĚNNÝ KALENDÁŘ ŽOP 5781

■ Židovská obec v Praze vydala jako každý rok nástěnný kalendář na rok 5781 (tedy od září 2020 do září 2021). Kromě běžných údajů zaznamenává dny židovských svátků, časy zapalování svící, zahrnuta jsou i znění příslušných přání. Ke každému měsíci náleží medailon zajímavé osobnosti spjaté s židovským společenstvím. Kalendář připravila Hana Begmannová-Klímová. Zakoupit ho lze za 290 Kč na www.jewish-eshop.cz.

KALENDÁŘ SYNAGOGY 5781

■ Židovský kalendář s obrazy synagog od akademického malíře Milana Stana vydala slovenská Galéria na Tehelnej ve Zvolenu. Některé ze zobrazených synagog už nelze navštívit, jiné byly opraveny a v nejlépeším případě se z nich staly kulturní stánky. Kalendář obsahuje přehled židovských svátků a ke každému měsíci náleží jedna celostránková ilustrace. Cena je 7 eur a objednávky lze zaslat na adresu jklement@klemo.sk.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahozeláme našej členke, ktorá v mesiaci **november** slávi sviatok svojich narodenín: pani Judita Suchánová, nar. 14.11. – 74 rokov. Úprimne jej prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **november** oslávia narodeniny: pani Mgr. Mariana Ascherová – 78 rokov; pani Ági Fránková – 74 rokov; pani Anna Hilvertová – 77 rokov; pani Jana Kaiserová – 78 rokov; pani Agneša Križková – 83 rokov; pán Juraj Mencer – 84 rokov; pán Prof. Dr. Pavol Mešťan – 74 rokov; pani Erika Orliková – 83 rokov; pani Anna Považanová – 73 rokov; pani Ing. Daniela Prekopová – 74 rokov; pán Peter Smékal – 83 rokov, a pani Oľga Urbaníková – 75 rokov. Prajeme im veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie:

S veľkým smútkom oznamujem, že vo veku 92 rokov zomrela pani Irena Galanová; vo veku 86 rokov pani Eva Galandová a vo veku 91 rokov pani Katarína Bendová.

Zichronan livracha!

ŽNO BRNO

V **listopadu** oslaví narodeniny: pani Petra Bauerová, nar. 18. 11. – 39 let; pani Karin Czernayová, nar. 16. 11. – 57 let; pan Pavel Fröhlich, nar. 6. 11. – 57 let; pan Yoav Kidar, nar. 28. 11. – 61 let; pan Dan Kniebühl, nar. 8. 11. – 25 let; pani Dita Längsten, nar. 21. 11. – 41 let; pan Vladimír Látal, nar. 21. 11. – 59 let; pan Martin Mayer, nar. 3. 11. – 39 let; pan Jan Pelíšek, nar. 2. 11. – 38 let; pani Alexandra Strnadová, nar. 10. 11. – 71 let, a pani Eva Zikmundová, nar. 7. 11. – 63 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KARLOVY VARY

V **listopadu** oslaví narodeniny náš člen Josef Fischer, nar. 16.11. – 72 let. Přejeme mu pevné zdraví a spokojenost do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **novembri** slávia sviatok narodenín: pán Ing. Juraj Galko – 62 rokov; pán Tomáš Jakubovič – 68 rokov; pani JUDr. Viera Kanáriková – 64 rokov; pani MUDr. Ka-

ZPRÁVY Z OBCÍ

tarína Mozešová – 71 rokov; pán František Hubert – 74 rokov, a pán Andrej Landau – 74 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie:

S poľutovaním oznamujeme, že dňa 4. októbra 2020 zomrela naša členka Gertrúda Stiefelová vo veku 92 rokov. Celej rodine vyjadrujeme úprimnú sústrasť.

Zichrona livracha!

ŽNO OLOMOUC

V **listopadu** oslaví jubileum tito naši členové: pan Robert Götzlinger, nar. 5.11. – 78 let, a pani Eva Kolesníková, nar. 13.11. – 84 let. Přejeme jim hodně zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO OSTRAVA

V **listopadu** oslaví jubileum náš člen pan Ing. Jiří Wurzel, nar. 22.11. – 91 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PLZEŇ

V **listopadu** oslaví narodeniny tito naši členové: pani Tehila Bednářová – 38 let; pani Hana Jančíková – 88 let; pan MUDr. Jindřich Lorenc – 67 let; pani Věra Uhlová – 67 let; pan Pavel Vlach – 70 let, a pan Libor Vojtěch – 31 let. Jubilantům přejeme hodně zdraví a štěstí.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PRAHA

V **listopadu** oslavují narodeniny: pani Bohumila Havráňková, nar. 17.11. – 93 let; pani Helga Hošková, nar. 10.11. – 91 let; pan Volodymyr Chaplik, nar. 25.11. – 87 let; pani Eva Chotovinská, nar. 22.11. – 87 let; pani Věra Chudáčková, nar. 11.11. – 87 let; pani Olga Jirásková, nar. 16.11. – 91 let; pani Marie Křížková, nar.

26.11. – 92 let; pani Helena Lyerová, nar. 1.11. – 82 let; pani Luisa Matoušková, nar. 25.11. – 90 let; pan Jiří Munk, nar. 2.11. – 88 let; pani Malvína Polevá, nar. 17.11. – 86 let; pan Mark Polevoj, nar. 16.11. – 88 let; pan Jiří Prokop, nar. 12.11. – 80 let; pan Tomáš Radil, nar. 8.11. – 90 let; pan Jindřich Ročovský, nar. 12.11. – 90 let; pani Marie Šmoková, nar. 11.11. – 82 let; pan Maria Yavorsky, nar. 14.11. – 86 let, a pani Renata Záborská, nar. 29.11. – 88 let. Jubilantům přejeme hodně zdraví a spokojenosti do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 10. října 2020 zemřela pani MUDr. Eva Vinařová ve věku 88 let.

Dne 17. října 2020 zemřela ve věku 103 let pani Jarmila Horalová.

Zichronan livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **november** sa životného jubilea dožívajú naši členovia: pán Ladislav Brenner – 69 rokov, a pán MUDr. Martin Hrehorčák – 49 rokov. Jubilantom prajeme veľa zdravia a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TEPLICE

V **listopadu** oslaví své narozeniny: pani Jana Urbanová, nar. 10.11. – 83 let, a pani Lenka Čapková, nar. 4.11. – 42 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

Želáme všetko najlepšie svojej členke Nore Guttmannovej, ktorá v mesiaci **november** oslaví jubileum 90 rokov. Srdečne gratulujeme!

Pan Ing. Juraj Beck z Trenčína oslavil 62 rokov. Želáme mu veľa zdravia a úspechov v zbieraní židovských artefaktov.

sestra Eva a rodina

Úmrtie:

S ľútosťou oznamujeme, že naša členka Daniela Šťastná z Piešťan zomrela vo veku 77 rokov v mesiaci september. Príbuzným želáme dodatočne úprimnú sústrasť.

Zichrona livracha!

ŽNO ÚSTÍ NAD LABEM

V **listopadu** oslaví své narozeniny pani Pavla Schöpfová a pani Milada Narwová. Jmenovaným přejeme do dalších roků hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

VRAŽDA UČITELE

Francouzský vrchní rabín Haim Korsia pochválil v deníku *Le Figaro* svou vládu za tvrdé zákroky proti radikálním islamistům. Označil je za opožděnou, ale žádoucí změnu přístupu vůči teroristům podporovaným hnutím Hamás. V říjnu muslimský uprchlík z Čechy zavraždil středoškolského profesora Samuela Patyho za to, že ukázal studentům karikatury proroka Muhammada, které roku 2015 vedly k útoku na redakci satirického časopisu *Charlie Hebdo*. Po děsivém činu nařídil prezident Macron rozsáhlou akci proti islamistům: jejich zatýkání a vyhoštění ze země; byla též uzavřena mešita, v níž se vyzývalo k Patyho zavraždění. „Nejsou to žádní osamělí vlci a nejednájí na základě autoindoktrinace,“ napsal Korsia. „Naopak: odhodlání těchto teroristů, kteří jsou ‚made in France‘, je součástí uctívání hrdinů, spřízněnosti s děsem a s glorifikací, již zaručuje nadnárodní společnost fanatiků.“

ZA PENÍZE

EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Vyšlo najevo, že k propagaci myšlenek popíračů šoa a neonacismu byly použity fondy Evropského parlamentu (EP). Stalo se to na stránkách zpravodaje, jež řídil německý neonacista souzený za trestné činy z nenávisti (včetně pokusu o vraždu) Thorsten Heise. Roku 2018 dostala malá zásilková firma W+B Medien Nordland Verlag, v jejímž člen stál právě Heise, od EP 35 tisíc eur. Peníze mu poskytl tehdejší poslanec parlamentu Udo Voigt, bývalý předseda německé extremistické Nationaldemokratische Partei Deutschlands. Texty ve zpravodaji psali popírači holokaustu a vyznavači nacistické ideologie, kteří velebili Voigta jako „obránce Evropy proti liberální elitě“, či samotný Voigt. Jedno z vydání má na obálce portrét Ursuly Haverbeckové, odsouzené za popírání holokaustu, s požadavkem, aby byla propuštěna. Kromě Voigta využil peníze z fondů EP k vydávání svých zpravodajů bývalý maďarský poslanec Béla Kovács, údajný ruský špión.

PO FACEBOOKU I TIKTOK

Po poskytovatelích sociálních sítí Twitter, Facebook a YouTube prohlásili i představitelé videoplatformy TikTok, že budou přísněji sledovat, zda se na jejich síti neobjevují nenávistné příspěvky. Se svým slibem přišli necelé dva týdny před americkými prezidentskými volbami, kdy panovala obava, že se volební období neo-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Výřez z translokačního plánu Loštice z roku 1727:
židovské domy u kostela

bejde bez násilí páchaného extremistickými skupinami (a možnými uživateli TikTok). Platforma již zakázala popírání holokaustu a pracuje na odstraňování příspěvků s neonacistickým a antisemitickým obsahem. Snaha poskytovatelů sociálních sítí vymýt nenávistné příspěvky následovala po kampaních, v nichž se upozorňovalo na to, že Twitter, Facebook, YouTube či TikTok tento nebezpečný problém dosud přehlížely.

SOCHA SOUDKYNĚ

Nedávno zesnulá oblíbená členka amerického Nejvyššího soudu Ruth Bader Ginsburgová (viz minulý číslo *Rch*) bude mít v rodném Brooklynu sochu. Newyorský guvernér Andrew Cuomo již jmenoval komisi, která dohlédne na vznik a instalaci. „Její odkaz jako právníčky, právní znalce, profesorky a vědkyně přetrvá po celé generace a je nám ctí, že sochu na památku soudkyně Ginsburgové postavíme. Ví Bůh, že si ji zaslouží,“ prohlásil Cuomo.

HLADOVKA KVŮLI ŠABATU

Danila Beglece zatkla ruská policie loni v červenci při demonstraci proti Vladimiru Putinovi za to, že údajně strčil do policisty. Dvouletý trest vězení si dokonce odpykává v pracovním táboře. Jako

věřící Žid žádal, aby směl držet šabat a o sobotách nepracovat s tím, že si směnu rozloží do ostatních dní. Vedení tábora jeho žádost odmítlo, a navíc mu snížilo přiděl jídla. Beglec uvažuje o tom, že zahájí protestní hladovku.

IRIKÁT

V IZRAELSKÉ NEMOCNICI

Palestinský politik, vůdčí reprezentant hnutí Fatah a svého času nejvyšší palestinský mluvčí, pětadesátiletý Saíb Irikát, byl v říjnu odvezen v kritickém stavu způsobeném nákazou koronavirem do izraelské nemocnice. Do péče izraelských lékařů se svěřil i přesto, že palestinská samospráva přerušila veškeré kontakty s izraelskými představiteli poté, co odmítla mírový plán, který předložil Donald Trump a jež označila jako „hanebný“.

BORAT ZNOVU NA SCÉNĚ

Britský komik Sacha Baron Cohen oživil postavu kazašského reportéra ze svého filmu *Borat: Nakoukání do americké kultury na obědnávkou slavné kazašské národy*. Druhý díl snímku vyšel v říjnu na internetovém filmovém kanálu Amazon Prime. V upoutávce Cohen hlásí, že se vrací do USA kvůli tajné misi. Terčem jeho scén (natáčených skrytou kamerou) se stali mj. politici včetně viceprezidenta Mikea Pence či bývalého newyorského starosty (a předního stoupence Donalda Trumpa) Rudyho Giulianiho. Dle listu *The Jewish News* je nový díl *Borata* jedním z nejpřesvědčivějších výstupů na podporu demokratického prezidentského kandidáta Joea Bidena. (am)

רוש חודש
רוש חודש

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 29. 10. 2020. Cena 20 Kč (0,90 €)